Nutte Beſchryving
Van het
HEET en KOUD
VUUR,
Gangrena et ſphacelo
Neffens het Affetten
Van
SCHEEN en KUYT
BEENDEREN,
Na de Oude, en Nieuwe Manier.

Naukeurig Onderſogt, en Wederlegt.

Door

Mr. ADRIAEN KOENERDING.
Chirurgyn in 't Gaſthuys tot Amſteldam.

Met Figuuren.

t'AMSTELDAM,

By *Jan ten Hoorn*, Boekverkooper, over 't Oude Heeren Logement, in de Hiſtorie-ſchrijver 1698.

OPDRAGT

Aan de

Eerwaarde Voorsienige Heeren,

DE HEEREN,
JOAN VAN DER PUT,
CONSTANTYN DECQUER,
Mr. ELBERT SLICHER,
Mr. JOAN VAN DE VOORT,
GLAUDE LOUIS D'ZURMONT,
REYNIER LA CLEF,

Regenten van het St. Pieters Gasthuys tot Amsteldam.

Eerwaarde Voorsienige Heeren.

HEt was al van Ouds, onder alle Groote verstande hoog geagt, en voor een van de aller eerlijkste, en nodigste pligten gekeurd, dat men niet alleen boven al aan God, den Gever van alles Goeds, maar selfs dat den eenen mensch aan den anderen een bewijs van dankbaarheyd schuldig was, en dat daar en teegen geen mensch op deser aard onwaardiger kon leeven, als die sig ondankbaar toonde te sijn, en daarom by het aller versoeylykste wierd vergeleeken.

Dees Goude les erinnerd mijn, om myn nu niet voor een ondankbare, gekent te sien, (juyst niet voorsinige Heeren met U E. E. na U E. E. waardigheyd te danken maar alleen tragten en betuygen, dat gaarn wilde, so ik maar wel na behooren kon.

OPDRAGT.

Het is nu Ruym 21 Jaar dat ik door de gunst van D. E. E. Heeren Regenten de eer heb gehadt dit Gasthuys te hebben bediend, met vertrouwen van het selve door U E. E. goedheyd, als het den Hemel vorst goed vind nog meer Jaren sal mogen bedienen, tot troost der ellendige, en op bouw der heelkonst, hoewel in die tijd seer veel saaken sijn voor gekomen, die genoeg waren, om met dit gelijk sijnde mijn pligt van dankbaarheyd te betuygen, soo heeft evenwel de geleegenheyd het selve noyt soo wel als nu doen voorkomen, waarom geensins heb kunnen toeven, om met het aller eerste van mijn werk dat door den druk in 't ligt quam U E. E tot een bewijs van danckbaarheyd uyt het binnenste van mijn Hert op te dragen, dewijl ik meen het selve aen niemand nader als daar men het goede door geniet kan verschuldigt sijn, hertlijk versoekende, dat de E E Heeren mijn soo geluckig gelieven te maaken van dit kleene, en aller eerste wesen mijner Arbeyd te willen met een genege hert ontfangen, gelijk het U E E werd gegeven, en op gedragen, en vertrouwd, met een wensch uyt het binnenste mijner genegenheyd, dat die God des Vredes U E E Zegene hier met een tydlijke en hier na met een eeuwige vrede, en U E E bescheydene Regering beschenke met een bestendige, en langduerige gesondheyd, en voorspoed na Lichaam en Ziel, soo wel in U E E besondere Huyshoudinge aan elk in 't bysonder, als met een de algemeene Huyshouding van dit Gasthuys in 't gemeen, tot heul en troost der ellendige, en verder opbouw van een Nutte Oeffening in de heel-konst, het welke hoopt en wenst

Eerwaarde Voorsinige Heeren
U E. E. Verpligste D.

ADRIAAN KOENERDING.

VOOR-

VOOR-REDEN

Aan den

LEEZER.

Seer waarde en bescheyde Leezer.

Ewijl ik van Jonghs op wassende door mijn Vader Zalr. (die in sijn tijd groote oeffening had in de pracktijk der genees kunde) in de heelkonst ben aangequeekt, en door sijn yver, steeds met hoe langer hoemeerder lust, nog verder aangeset sijnde, wies mijn begeerte, om deselve met vermaak door te soecken, en ten dien eynde vond ik dat allerbest de heel-konst kon bekragtigd, en op gemerkt werden, door de ontleed konst wel te kennen, en daar om sogt ik in allerhande soort van beesten te vinden, (om dat ik doen ter tijd 't geluk niet en had van het selve in menschen te kunnen soeken,) dat mijn het gestel, der inwendige, en uytwendige deelen Regt deed kundig werden. Maar wanneer hier na den Hemel door sijn alwijse voorsienigheyd, en sijn gunst 't mijn waards bestierende, dat ik met de sorg, van het Gasthuys Meesterschap wierd beschonken, om in dat onwaardeerbaar konst-school veler menschen by na ongeneeslijke droeve rampen te kunnen sien, en daar uyt leeren, dat men door die menigvuldige ondervindingen, een nut en bequaam oordeel kan ontfangen. Waar uyt ik sal tragten te doen blijken, met dit

mijn voorgenome voorwerp, en wel doen bevinden; dat ſien voor ſeggen gaat.

En doen bevond ik dat men in de beeſten, de deelen alleen vergelijkens wijſe, en in de menſchen regt na ſijn eygenſchap ſag, en daar men ſteeds moſt in beſig ſijn, en ſijn konſt-offenen, geheel een andere, en ſeekerder Manier van werking moſt aannemen, en in 't werk ſtellen.

Dus wierd ik gewaar; dat men, dan alleen het aller geluckkigſte, en het ſeekerſte kon oordeelen, van de geneeslijke, of ongeneeslijke ſaaken in de menſchelijke toevallen, en de eygentlyke geſchapenheyd deſſelvs verdedigen, wanneer men in deſſelvs weſen, en geſtel, het natuurlijke en tegen Natuurlijke, aan ſijn deelen 't ſy uyt eyge ſelvs maakſel, of quade toevallen, wel, of qualijk geſteld, net kan onderſcheyden. Uyt deſe kennis ſchijnd dan te moeten volgen, dat men in ſaaken diemen ſelden, of niet meer als eenmaal of noyt ſo volcomen als nodig is haar geheele uytwercking en weſen ondervonden heeft; liever langſaam, en met vooſigtige bedenkingen, aan andere mag te kennen geven; als dat men naderhand door ondervinding geluckiger in kennis komende, ſijn eerſte ſo ſterk voor 't geſette werk ſiet ſtuyten, en verminderen, op deſe grond, mijn werking, een wijl tijds in mijn pligt, met yver, en ernſt hebbende volhard, ontfonkte mijn onlangs nog met een veel grooter luſt, als oyt voor dees, de Ervarene Mr. Pieter Adriaanſe dewelke het misbruyk in de afſetting der leeden, en een beter gebruyk om het ſelve te doen, met minder moeyte, en ſeekerder geneſing getragt heeft aan te wijſen. Na dat hem uyt Engeland daar van yds was geſchreven;

ſchreven; dog ſonder van ſijn briev mijns wetens yds te kennen of geſien te bebben werd althans door mijn hier gemeen gemaakt, dat niet de Manier alhier eerſt in Amſteldam is gedaan, maar door het bewijs hier aan gevoegt, en uyt den Autheur in het Engels in een boek (genaamd Currus Thriomphalis de Terebinthina) uyt gegeven, en in het Hollands alhier vertaald, moet geloovt werden, dat voor het Jaar 1678. al moet gedaan ſijn geweeſt en na beſchreven werd met goede ondervinding des Autheurs, brievs wijſe voorgedragen van James Joung aan Mr. Tomas Hops, en om meerder geloov te doen hebben is deſſelvs geheele beſchrijving in het laaſt der bladen hier agter aangedrukt. Op de voorſtel uyt Engeland, en voorgang van Mr. Pr. Adr. ſijn Manier van afſetting, dog ſonder dat ik dat vanhem had geſien, en maar hoore ſegge, heb evenwel de ſaak doenlijk bevat, en door mijn eigen overleg, met een ander verband geluckig aan, en uytgevoerd, ter goeder geneſing. En om den uytſlag, door 't gevolg, van meerdere, aan den luſtgerigen konſt-beminnaar te vertoonen, en het werk te verſeekeren, behoev ik geen Hoſpitaal van parijs nog hooge ſchool van Engeland te vraagen, in de vermaardſte Stad der wareld, Amſteldam, doet ſig een Gaſt-huys uytblinken, dat ſoo Roemrugtbaar is, als haar ſtad waar in het bevat is, het welck door vier Ed: Groot Agtb. Heeren Burgermeeſteren en in 't byſonder op der ſelver verſoek door ſes Heeren Regenten, en der gelijk getal Mevrouwe Regentinne ſo wijsgelijk word geregeerd, dat de geheele wareld Reden vind, om ſig daar over te verwonderen,

deren, ſo in het bejegenen van goede, en quade menſchen, voor eenige geſette dagen ſonder de minſte onderſcheyd, en inſonderheyd, barmhertig, en Rijklijck in 't mededeelen, medogende in haar te herbergen, langmoedig in haar te verzenden, en onwaardeerbaar in ontferming, ja ſo ver boven vele andere plaatſen dat by na van alle oorden der geheele wareld ontelbaar getal van menſchen met haar droeve Rampen laten ontfangen, en ſo het mogelijk is ter heylſame geneſing, verſoeken, en beſorgen, en uyt deeſer veeler Rampſpoeden hoop ik den leſer te doen ſien, het geluck dat mijn onlangs in eens anders onluk is mede gedeeld, het gebruyck, en misbruyck, de Rede, waarom het goed, en quaad, en ſomtijds nodig en onnodig is de leden af te ſetten. 't geen ik wenſch dat den leſer ſonder een ſydigheyd gelieve in te ſien, alles beproeven, en het goede behouden, tot eere van uw ſelvs, tot behoudenis van uw Rampſellige medemenſchen, en bevordering tot beyder welſtand na Lichaam en Ziele, 't geen van herten wenſt aan alle konſt-oefſenaars.

U E. D. en Konſtgenood.

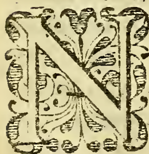
ADRIAAN KOENERDING.

Een Nutte Beschryving Van het HEET, en KOUD VIER: Nevens het Affetten van Scheen- en Kuyt-Beenderen, Na de Oude, en Nieuwe Manier.

Naauwkeurig ondersogt, en wederlegt:

HET I. HOOFDSTUK.

1. *Inleyding.* 2. *De Naam van het Heet Vier.* 3. *Desselvs Verbeelding.* 4. *Hoe te onderscheyden.* 5. *Welke de oorsaake, en waar uyt ontstaande; en hoe veel voorname Redenen.* 6. *Desselvs Teekenen.* 7. *Desselvs Voorsegging.* 8. *Haar genesing.*

Oyt leerd een mensch geluckiger, de meeste Rampen deser wareld kennen, als wanneer hyse beschouwen mag, in de tegenspoed van een ander, en

daarom is het al-oude Hollandsche Spreuck-woord, veel waardig, en nodig menigmaal te werden overwogen. Dat men sig wel sagt spiegeld, als men sig aen eens anders spiegelen kan. En niet sonder bevoegsame Reedenen, sou men oordeele mogen, dat dees so waarde Spreuck (nogtans geen andere uyt gesloten) den Heel-meesters, seer dienstig is wel te leeren. Voorsigtig in te sien, en nodig altoos te onthouwen. Nademaal sy in haar Konst geoeffend willende syn, allereerst tot haarer, en anderen menschen nut, Ernstig betragten moeten, alle Rampen, die een mensch op duyzendderley wyse over komen, tot in syn binnenste Leere kennen, en met een goed oordeel bevatten.

Om dan het bewys van ons beloofde in het Tytel-blad, na myn vermogen te bewaarheden. Meen ik het nutste te syn, (voor de Handeling selvs, van het affetten der Leeden) tot een onderwerp te stellen, een lydzaam siek sijnde mensch. Overvallen, met versterving, in de uytterlycke sagte deelen van syn Regter Onder-been; en een ander hoewel sterk in 't aansien, nogtans ongeluckiger, met Versterving niet alleen van d'uytterlycke sagte, maar selvs, van de inwendige hardere en bewegende deelen, des Lincker onderbeens. En daar in overwegende,

gende, de Manier, en nooddwang tot bevordering van beterſchap, haar beyder geſtel, van haar begin, tot haar uytkomſt; ſo veel d'ondervinding myn heeft geleerd, wel tragten te beſchryven. En eerſt de verſterving der ſagte uytterlycke deelen verbeelden, en ſoo vervolgens het tweede verſtorve ſijnder inwendige hardere deelen. De middelen ter yders geneſing, (ſo het mogelyck was) daar by voegen, en de Rampen, door dit gebruyk onmogelyk ſijnde, te ſtutten, behoudens het leeven; dan verder de Maniere van twederhande gebruyck, in 't affetten van verſtorve leeden, ſo als ik die heb gebruyckt uyt een goed hart voordragen.

Gangrena ſijnde een Griex woord, beteeckend in duytſch, een geduerige knaging, en by het algemeen met de Naam van Heet Vier bekend.

Verbeelding.

Het Heet-Vier, is een beletſel der nodige en gewoonlycke door-vloeijinge, van vogten in alle uytterlyke deelen, waar in, en waar door, het ſelve belet ſijnde, alle levendragende, en van weecke ſtof ſijnde deelen, gedood werden.

Onderscheyd.

Het onderscheyd werd genomen ontrent de oorzaak offe van een in, of uytwendig toeval komt, en van die deelen waar in sy is, dewyl de eene oorsaack, en inwendig, meer gevaarlyk, daar door meer quaad brengt, als d'andere, die uytwendig is. Hier nevens is het eene deel veel meer, en grooter perykul, als het ander onderworpen.

Teekenen.

De teeckenen syn een haastige verandering, van een gewoonlycke, goede witte, of ongewoonlycke hoogroode Coleur, in een paarsch, Blaauw, bond, stiplig, vlackig, strepig, en eindelyk in een swarte gedaante.

Oorsaak.

De oorsaken sijn onttallyck, maar kunnen om enige ordere te houden, bequaam onder dese vyv volgende begrepen werden.

1. Uyt al te groote hitte, uyt, en innerlyk, uytterlyk, door branding, met vier, oly, pik en water, door Brandysers door konst aan-

aengeſet, of door middelen uyt ſyn eygen kragt brandende, op de huyd uyt order der konſt opgeleyd. Innerlyk, wanneer het bloed met een grooter als gewoonlycke beweging, in de kleenſte en uytterlykſte buyſjes ingedrongen, werd opgepropt en niet kunnende doorvloejen, nog te Rugh, nog buyten om keren, verſtickt, en op geſtopt blyvende, veranderd haar hoogroode Coleur, in een paars, blaauw, en eyndlyk ſwarte gedaante.

2. Door al te groote koude, en uytterlyck door een groote, en al te koude Lugt alleen, 't ſy dat ſy de huid der neus, ooren, handen, en voeten van buyten indringende, het bloed aldaar verdicken doet, en ſtilſtaan, en daar door een Nieuwe, en warmere toe, en doorvloed belettende, doet dat deel daar het komt eerſt van boven, en allengs daar na van binnen ſterven, ſonder dat hier ten eerſten verrotting, en veel minder ſtanck werd gevonden.

3. Door gebrek van voedſel, als na een langdurige ſiekte, van 8 a 9 maanden, jarige lieden werden aangetaſt. Of als in hogen ouderdom de Levendige geeſten verminderende, de kragten daar door ontgaan, werden de voeten enige dagen, en ſomtyds wel weeken voor het ſterven, des gehelen Lic-

haam, in een dood ſynde ſtaat veranderd, ook als Slagaderen bove ſijn afgeſneden, onder geen voedſel geven.

4. Door verſticking, als in een ſwaare ſwelling met ontſteecking, ſeer koude middelen, uyt haar eygenſchap koud ſijnde, en koud, ſonder dezelve warm te maacken op het deel werden gebragt. Waar door de vogte als geſtolt, t'ſaam werden gedruckt, en verdoovt, en dan de nodige door vloed en omloop beletten.

In een ædema, een alte ſtyve band om de Sugt uyt te binden, waar door wel de bolle ſwelling, werd weg gedruckt. Maar met een, de vaten, dat ſe geen nodig voedſel, tot leeven kunnen door laten, en ſoo doende voor beterſchap een verſterving ſchaffen.

5. Door venynige Quaadaardigheid, 't ſy dan door beſmettelyke ſtinckende damp van allerley doode Lichaamen, welcke damp de menſchen inhalende daar meede allengs werden vervuld, en ſterven, gebeten ſijnde met quetſing der bloed-vaten kreygenſe gemeenſchap met het quaat der bijtende, welkers venyn door die gequeſte vaten wederom gevoerd na het hert, 't geen het onder meeſten tyd in een verſterving doet veranderen. So doet den Arſenicum onvoorſigtig gebruykt by Manier van waſſinge, op de

huyd

huyd geleyd aldaar ſterven, en in pyp-ſweringen of langwijlige vlacke ſweringen maackt het eerſt ellendige verſtervinge op die plaats, en daar na 't geheel van het waarde leeve in een haaſtige dood veranderen.

Met waarheyd magmen van het Heet vier voor ſeggen dat het is, een der aller gevaarlyckſte toevallen, en ſeer ſwaar ontrent Hande en Voeten, om als het de peſen geraakt, altyd Verminktheyd nalaat, ellendig in de Oogleden, lippen en Neus. Om dat het verlies niet wel kan werden aangebragt, ſeer Pynlijck, en langduerig, in de Lenden; en Stictbeen, meeſtentyd doodelyk aan het bovenſte der Wang onder 't Ooglid, om een Senue die tuſſchen het dubbeld benige gedeelte in het onderſte van het Ooghrad in deſſelvs Rand, onder het Oogh ſelvs van binnen in de Herſſenen, gemeenſchap geevt, en door haar uytkomſt op die plaats bederving aen neemt en door ſijn Verrotting ſtuypen verweckt, en den Lyder doet ſterven; en alle tyd Doodelyck in de Herſſen-Vlieſen en Herſſenen, en door de ſpieren tot in de Holligheyd der buyck.

De geneſing van deſe alle in 't gemeen beſtaan meeſt in enerley ſoort van hulpmiddelen, voor al aengemerkt ſo het quaad door te grooten ſieckte, of langwyligheyd des

toevals niet te ſwaar is geworden, behalve dat den eene nog veel nauwer toeſigt vereyſcht als den andere, hier in beſtaande dat het Heet-Vier uyt hitte, en ondiep, ſoo diepe inſnydingen niet begeert, als die door kouw, verſticking, en door gebreck van voedſel behoord, en geen van alle ſo ſterke en haaſtige, tegenmiddelen, van binnen, en buyten, als die door venyn, in gaat, en door de aderen, en Slagaderen omlopende, het herte deeld, 'tgeen het onder heeft, doen ſterven.

De behoorlyke en nodige geneesmiddelen, beſtaan meeſt door inſnydingen, afwaſſingen, wryvingen, en aenlegge van goede pappen.

De inſnydingen moeten met een goed oordeel, en kennis gedaan werden, en diep, of ondiep, na het ſig toond en in ſijn deel bevat.

De wryvingen in 't begin en als ſy uyt koud ontſtaan.

De afwaſſingen ſterck, of minder na het quaad groot, en diep is.

De pappen ten allen tyde op het kragtigſte.

De inſnydingen moete met geen Lancet, maar met een ſtevig en aen beide zyde ſnedig ſnymes gedaan werden, na de langte van het been, of voet daar het is. Altyd door

ſnij-

ſnijdende door het doode tot in 't Levendige, vooral, in het Heet-Vier, de onder gelegge Peſen, of Peſige delen ende bloedvaten ſo veel doenlijck ſorgvuldig mijdende.

De afwaſſing die men heel warm gebruyckt beſtaaat als volgt.

℞. *Spirit: Vin.* ℥iij.
Pulv: Aloës, & Mirrh. aa ℥ß.
Ung. Ægyptiac. K ʒiij.
Miſc. F. Lavament.

De pap op het heetſte mids de goede Huyd niet brandende aangelegt, beſtaat.

℞. *Mic. pan. alb.* ℔j.
Pulv. Abſynth.
Scord.
Rut. aa *M.* j.
Vin. Gallic. Q. S. ad miſcendam.
Cataplas matis formam poſt levem ebullitionem.
Addatur ſp: vin. ℥iiij.
Detur uſui.

So nu het quaat blyvt ſtaan, en ſcheiden wil, vindmen een vermindering van ſwelling, in de geſwolle deelen, en een kring, of ſcheyding om het quaat, en word dor,

 en

en in 't tweede verband, etterig, hier en daar doorſpelen. Somtijds wat vogtig, dan gebruyckt men Ettermakende middelen, die de verdorve Huyt en korſt doen afſcheyden, en geſcheyden ſijnde, werd het voorts met beterſchap van het Lichaams geſtel, en goede Salv, met vlees hervuld. Dan met een Nieuw Deckſel overtrocken, en gedroogd, tot een goede, en geluckige geneſing.

HET II. HOOFDSTUK.

1. *De Oorſpronk der Naam van Koud Vier.* 2. *De Verbeelding ſelvs.* 3. *Het Onderſcheyd.* 4. *De Oorſaak deſſelvs.* 5. *De Teekenen.* 6. *De Voorſegging.* 7. *De Oude Manier van Affetten, by den Schryver gebruykt.*

σφάκελος, So veel de Naam erlangd, is Eygentlyck uytdrooging, en by de Heelkonſt-Oeffenaars, Koud-Vier geheten.

Het Koud-Vier is een volkome verſterving, ſo wel van de inwendige herdere, als

weeke of sagte uytterlijcke deelen onses Lichaams.

Het onderscheyd werd voornamentlijck genomen ten opsigt der genesing: en veel in de plaats, en meest of de oorsaack innerlijck of uytterlijck sijnde, moet overwogen werden, of het aen de eynde der Ledematen, dan of het na het midden op borreld, of het na een qualijck gehandelde swelling, en ontsteeking, of na een qualyk gehandelde enckkele, of niet genoegsaam wel besorgde t'saam gemengde Been-Breuck, of een sware vermorselde Scheen-Beens breuck, is gekomen.

De oorsaacke sijn innerlijck, en uytterlijck, innerlijck een geduerige langwijlige sieckte so wel in jonge lieden, als nog meer in oude, dewijl door die geduerigheyd, der siekte, en geen of weynig gebruyck van voedsel, de gewoonlijcke nodige beweging, der geesten verswackt sijnde 't bloed in 't eynde der vaatjes niet kunnende door dringen blijft allengs, 't sy dan, hoe kleen, men 't noemen wil, staan. Verstopt, hoe langer hoe meerder, word koud, en ontbloot van sijn behoorlyk Vier, so stervt het gelijck men seyd van onderen op.

Uytterlijk op-seer veelerley, en voornamentlijk wanneer men op een seer groote swelling met swaare ontsteecking, so wel in

de

de diepte als uytterlijkſte bloed of water vaten, beſet ſijnde, daar ſtaande blyft, al te ſterk verkoelende middelen aen leyd, en dan in de Buytenſte ſagte uytwendige deelen het heet vier, en inde binnenſte peſige hardere deelen het koud vier maackt, of door een enckele of t'ſaam gevoegde breuck, waar door de peſen eu ſenuen geraakt met een kleene uytterlijkke wonde, onverdraagelyke pyn, en toevloeying, en ſpanning maakt, of door vermorſelinge, der ſcheen en kuyt been, waar door de peſen, ſenuen en bloed vaten, aen flarden geſcheurt, het benede der voet op ſpannen, en den omloop inde klene, en grote vaten belettende, 't geheel verſtickt en doet ſterven.

Maar noyt krygtmen groter en ſeekerder het Koud Vier in de uytwendige lede als die door ſchiet-geweer gequeſt, en door harde kneuſing te gelyk gepletterd, en ſo gedood werden.

De teekenen ſijn een doove ongevoeligheyd, volkomen ſonder leven, en dood, geen het minſte gevoel van ſlagaders beweging, geen doorſtraal van geeſten, ſijn witte, of hoogroode coleur, blauw, en ſwart, koud, het deel dik, en bol geſwollen, de ſwelling wyckt de druckende vingers heel ligt, en laat die druckſels na, hier op

op komen bleynen, vol geel en ſtinckend water, het oppervel, ende huyd ſcheyden als verrotte lappe van 't geheel, en toond niet anders, als een afgrijſlijk, en erberremens waardig deel; met afſchrick om te zien, en dierhalven is deſen Rampſaligen Lyder alleen, ſo het dan nog wel lukt, niet anders als door het ſnedig ſtaal te helpen, waar van de naam alleen den menſch doet killig kouwen, maar de nood ons dwingende tot deſe middelen ter geneſig, moeten we ons ſelve met een beſadigt gemoed, wel bereyden, als tot geen ander middel kunnende treden, als tot het affetten ſelvs.

't Voorſegge moet hier meeſt van de oorſaak afhangen, die ſo ſy van een innerlijke voortkomt, in een ſieck, ſwack, en jong perſoon, of oud, liever hem den Hemel bevelen, als vergeevs, groote moeyte, oneer en ſchande behalen, maar van uytterlijke oorſaack ſijn begin nemende, ſchoon verſeld met Koorts, in een jong of matig bejaard perſoon, mag beter beſtaan, en kan onder 's Hemels ſege gedaen werden.

Dan volgd de geneſing, daar het yder om te doen is, en niet eerder moet werden aengevange, of den Heel-konſt Oeffenaar, moet niet alleen ſelvs, maar met verſcheyde ſeer wel kundige, nevens hem, den Lyder

gaan

gaan besoecken; en sijn quelling, die *wy* hier aen 't lincker scheen beens onderste deel stelle, met goede, en ernstige bedenkinge overwegen, en dan hem de groote van sijn droeve rampspoed, en desselvs gevolge, volkomen voor dragen, so hy het leven dan nog mind, boven het lijden van de pijn; moet den Meester sig door hem selvs, late bewegen; op dat hy nog aen den patient nog aen sijn vrinden, nog aen de omstanders bewijst, dat hy uyt eyge selvs lust, of nieuwsgierigheyd so swaaren saack wild aanvaarden, en het selve noyt 't sy in hoedanige voorvalle; of men moet altijd van des patients kragten meer, als van sijn couragie uytterlijk seeker kunnen oordelen, sonder de welcke hy nogtans na een nog so wel geoeffende hand pligt, als een Roerloos Schip sou ondergaen, en strande.

De Patient dan genoegsaem kragtig bevonde, werd alles besorgd, 't geen, in voor, en na de affetting moet waargenome werden.

1. Voor af moet den Lyder het sy dat hy al vry Koordsig, of niet mogt sijn, twee uren voor datmen het werk sal beginnen gevoed werden met een sterck kandeel, of sterk sop met eyren.

2. En verder een vierkant Tafeltje van bequame hoogte, op dat die geen, die het

het werck ſal doen alles onder 's hands bequaamlijk kan verrigten.

3. Een ſaag die ſtevig is geſpannen, en de Tanden ſcherp, en wat breder, als de dickte der zaag uyt geſet, op datſe in het ſagen niet en hort of klemme.

4. Een krom ſnedig ſnymes om het vlees inde rondte door te ſnijden.

5. Een Bak van hout wat platagtig hol en breed, om daar in te leggen.

6. Een ſes vinger breed, en agt dick gevouwe drukdoek om de dije.

7. Hier by de klem of wringband wat ruymer geknoopt als de dickte der dije, met ſijn draeyſtok.

8. Een vierkante enige male dubbeld gevouwe druckdoek ſo groot als het vlak van de hand.

9. In welkers midden eve ſo grooten ſtuck ſtevig bord Papier is gevoegd. Tourniquet

10. Een ſes dik, op den ander leggende ſtuck plaaſter van Diapalma als het vlak van de hand, in het vierkant.

11. Een reep van een wel beſmeerd ſtuck Linde met Diapalma, dat vier maal rondom het been benede de knie kan gelegt werde, en twee vingeren breed.

12. 3 a 4 platte pluckſel wiecken.

13. 4 a 5 groote werk wiecken dat fijn is

even

even ſo groot als de dickte van het been dat afgeſet ſal werden.

14. Even ſo groten ſtuck Boeviſt; in de Ronte.

15. Een groote vierkante drukdoek van enkeld en ſterk ſagt Linde, in vier hoecken vier gedeelten wat uytgeſnede om wel te voegen.

16. Een Blaas die ſo groot is dat de ſtomp met al ſijn onderſte bewinding, daar gemakkelijk in kan, te voren Nat gemaakt, weeck bewerkt, en net gedroogd.

17. Hier over als te voren een enckelde Linde drukdoek.

18. Een Tweehoofdig opgerold windſeltje van 3 elle lang, en 3 vingeren breed.

19. Een windſel van negen elle lang, driehoofdig op gerold.

20. Een kuſſen met kaff gevuld, met rood leer bekleed, of ruw Linde.

21. Een kribbe om den lijder ter Ruſt te leggen, nade afſetting.

22. Een twede bak om alle het gebind in te leggen.

23. Een tweede vier kante Tafel om de Backen daar de verbanden en inſtrumenten in ſijn, op te ſetten, ſorgvuldig met Linde overdeckt voor t'oogh des Lijders, om daar Regt voor aen te ſetten.

24. Een

24. Een Mr. en vier knegts die elck van haar voor de handeling, het werk wel heeft beduyd, op dat alles vaardig en net, fonder verhindering gepleegd, en verrigt werde, tot nut des Lijders, en genoegen van die het aanfien.

25. Een groote halve hoepel om het dek op te ruften, alles nu vaardig fijnde gemaakt, werd den Lijder, door de knegts, van fijn bed gedragen, en gefet op een tafeltje, daar een kuffen op leyd tot gemak om te fitte, terwijl fijn Onderbroek en verdere kleederen, onder fijn uytgetrocken, houd een fterk kaerel hem, fteunende tegen fijn Lendenen, Regt op om te fitten.

De tweede bewaard en ligt het gewonde been om hoogh, houd het felve vaft, terwijl de Meefter de fes vinger-breede en agt dik gevouwe druckdoek, dight om de dije twee hand breed boven de knie, vaft maakt met een fpelde of twee, waar over de klem, of wringband, geleyd werd; die geen meer Ruymte moet hebben, als dat het draeyftokje Ruym en los, daar onder, en door kan; treffen defe breede onderfte, en fmalle bovenfte band, werd het vierkante in Linde gevouwen, ftevig bort papier geleyd, aen de buite fijde der dije, en met een draey toe gedaan, en door een derde Knegt foo lang in die ftand

gehoude, tot dat over de Knie, de vierkante diapalma plaaſter warm gemaakt ſijnde, wort vaſt gekleevd, en hier na, (de twee vinger breede Diapalma plaaſter, Rontom op die plaats van het been benede de Knie, daar men eve benede de afſetting ſal doen) wel ter deeg is om en aan gehaald, ſorgvuldig is belegd. Dan wringd de Meeſter de Klem band op ſijn pas aen, en ſoo ſtijv dat de ſlagaderen de minſte door vloejing niet en geven, en niet ſo ſtijv, dat de ſpieren te veel gekneld daar door gekneuſt werden.

Dewelke van de derde Knegt ſo ſonder yder te veranderen in Handen, of gemoed, werd vaſt gehouden, terwijl de Meeſter vaardig, ſtandvaſtig, ſtil, dog ſterck van gemoed en oordeel, aen de binne zijde van het Been ſtaande, buyten Beens ſijn Regter hand waar in hy het Krommes heeft gevat, ſo ver hy kan van de binnekant boven op de ſcheen, door de huyd, en 't Vleeſch, tot op het Been, in een ſneede Rontom, Regt, gelijck, ſonder hackeling door dringe, en met de punt van dat ſelvde mes van de binne, en buyten zijde, het tuſſen benige, vlieſig, ſpanſel, en Bloedvaten, door ſnijde, het mes op ſijn plaats onder tafel leyd daar hy de ſaagh krygt, en dan door de vierde Knegt, de Knie heel vaſt neerwaarts doet houden, het Kuit-Been eerſt be-

beginende te gelijk met het ſcheen been door ſage, dan leyd, de Meeſter de ſaag by het mes, ende tweede Knegt het Been neer, en neemt dan weer in plaats de Bak met het nodige tot het Verband van de tafel, het ſelve vaſt houdende, onwrickbaar, en ſtil, neemt den Meeſter een drooge pluck ſel wiek of twee tegen het Been, dan drie of vier wat a) grooter werck-wiecken met ſtempmiddel op de wonde, net en effen in de Ronte beleyd, dan de grootſte werk-wieken, en boeviſt, te gelijck met de vierkante, Druckdoek, neemt die met ſijn beyde hande en leydſe Regt op 't midde van des Meeſters Regter Hand, die deſe alle te gelijck tegen de ſtomp voegd, en dit werd met beyde handen van de vierde Knegt, by de Knie vierkant aen alle eynde deſe druckdoek heel ſtyv en vaſt na boven gehaald, en gehouwen; terwyl hier over de blaas, en over deſe de tweede Linde vier kante druckdoek werd geſtreekken, en als de voorgaande door de ſelve vaſt gehouden, tot dat den Meeſter het dubbeld opgerolde windſel even boven de ſtomp, en 't afgeſnede Been, en onder of tuſſchen de Knie tamelijk vaſt en ſeer effen vaſt bind, dan werd al het aan geleyde verder voor los gaan verſeeckerd met de drie-hoofdig opgerolde windſel, die met de vierde Knegt, door den

a) Dieser ander bindet und kennt die andern nicht.

Meeſter ſlag om ſlag, werd door elkander gehegt, en vaſt gebonde en wel geſpeld voor los glijen. Dan werd hy door de eerſte en vierde Knegt na Bed gedragen, en neer geleyd, terwyl de derde de wringband, op ordre des meeſters los laat, en werd ſoo bewaard, de ſtomp op een, of twee Kuſſens, te ruſt geleyd, het dek op, en over een hoepel gehange, en den lyder een pijnſtillende, en Ruſt drank voor geſchreven, en om voor ſijn Ruſt te ſorge, werd het geheele werck aen een der voorige, en wel kundigſte dienaars ter wagt, en ſorg vertrouwd, en voor al aen den ſeegen van den Opper-zegenaar bevolen.

Hier ruſt nu den Lyder van ſijn eerſte quaal, en t'enenemaal verſtorve of verotte onder Been ontſlagen, met goede hoop van geluckige herſtelling ter geſontheyd, hoewel nogthans niet ſo geheel ontlaſt, of een andere vrees, doed hem ſijn hoop in 't wyfel trecken, terwyl een pijnlijke gevoeligheyd, aan ſijn ſo vers gemaakte wond door het wegnemen van ſijn voet de ſlaap beneemt, ſlauhertigheid, en Koorts verweckt, die hem tot den derden dag quellende, na het verligten der uyterſte winſelen, ende bovenſte ſtempmiddelen met een aanſtonds Ruymte in al ſijn Rampen geevt, daar op eerſt ſijn ruſte toelaat, waar uyt een luſt tot eeten rijſt, ſijn ſlauwher-

tig-

tigheyd in moed veranderd, en de Koorts doet verminderen, dan ſiet met genoegen, door het meerderen van etterdragt de bloedvaten ſeeckerlijck geſtopt, 't ſtempmiddel (naaſt op de wond) loslyk af vallen, en de wonde kers rood ſig bequaam ter heeling toonen, waar toe geen andere middelen nodig ſijn, als alleen de wond ſuyver te houden, de op groey van bol vleeſch beletten en maar dunne, ſagte en effe kanten te bewaren, het welke men wel beſorgende, behoeft men den Lyder in al ſijn tyd ter geneſing, om ſijn Lydende pijn noyt te trooſten, dewijl het ſpierig weſen, met vlieſen, doorgroeyd in haar vet minderende, nevens, en met de huyd gelijkelijck, om het Been in treckt, en 't ſamen waſt, ondertuſſen het ſcheen Been ſijn merg geſtopt werdende, door d'aanwaſch van weer, 't geen int kuyt Been in 14 dage is volbragt, dan wordende leckende watervaten geſloten door de intreckende huyd, en met het te ſamen vaſt verenigen van het weer voor het ſcheen Beens mergh; nevens de oude 't ſaam getrocke huyd met de nieuw begroeyde Huyd in een vaſt, en geſond Lid-teken, by een geneſe ſijnde, ontnemen den Lyder ſijn voorige vrees, herſtelle ſijn twyfelagtige, in een vaſte hoop, en verſeeckeren hem een geluckige geneſing.

HET III. HOOFDSTUK.

1. Bevat de tweede of nieuwe manier van Affetten by mijn gebruyckt. 2. De Gereedschappen daar toe nodig. 3. De Middelen ten Verbande voor de Wonde. 4. De Doeken, en Windselen tot t'samenhoudingh der nieuw gemaackte Wonde.

DE eerste Manier van Affetten na mijn gebruyk beschreven hebbende, de welke mijn, in soo menigvuldige voorvallen, nog het minste onluck niet heeft verschaft, veel min den Lyder enig onheyl, door quade genesing heeft doen overblijven, geevt dees soo menigmaal welgeluckte oeffening genoegsame reden, van byna geen andere maniere te omhelsen, maar ik souw meene, gelijck wel veele met mijn soude dencken, dat het een onwilligheyd was, van een ander yds nieuws te hooren, en in't selve yds goets vindende, dat niet eens te willen navolgen. 'k Heb dan van die Nieuwe Manier kennis krij-

krijgende, ſonder daar van nogtans yds te hebben geſien, na mijn eygen oordeel op en na verſcheyde tyden, en wel ernſtig verſogt ſijnde mijn te laten bewegen, door een Lyder met name Jan Bruyn, geboortig in Noorwegen 26 Jaaren hebbende, en fris van geſondheyd, en ſterke geſonde Leeden, voer in 't jaar 1695. ten dienſt van Holland op een Oorlog-ſchip na St. Malo, onder welke dienſt een koegel van St. Malo, uyt geworpen, door het verdek na benede Rollende en een wijl aldaar drayende, met een ſchielijcke gier, ſijn voet af ruckt, en volgens het lot, en loon des oorlogs ſijn trouwe en wackere dienſt met een Rampſalig ongeval doet neder vallen, dog kort daar aen weer Rijſen, om verder een proev dier toevallen uyt te ſtaan.

Hier was het verlies van ſijn voet heel groot en niet groot genoeg om ſijn leeven ſekerlijk te bewaren.

Terwijl den Opper-Heelmeeſter hem beſag, wierd hy met een neer gelaaten in het ſcheeps-ſalet vol jammer en ellende, om ſijn ſcheen Been, tot een ſtelt bequaam ter gang te maaken, maar het dondere van Cartouw, en bombe, 't geſchreuw vant Oorlogs Volck het ſlingeren van 't Schip, door de ongeſtuyme zee-golven, heeft den Heel-Meeſter be-

let, (ſchoon alles daar by maate gaat en bewerckt werdt) net ſijn maat, in 't affetten te houden, waar door een ſeer pijnlijke ſwering blijvende, met harde kanten, en al te lang agteruit ſteeckende gedurig door d'andrang der broek hem groote, en onlijdelijke pijn maakende, deedt hem Reſolveren, om mijn te verſoeken dat deel dat te ver uytſtak, (ſijnde omtrent 4. duym) te wille afkorten, na de Nieuwe Mode, het welck op ſijn verſoek, na genome beraad, en genoegſaam overlegh, op den 2. Maart *1696.* door mijn is gedaen, en op den 29. April daar na geluckig geneſen, en tot op heden nog geluckig geneſen blijvt, om ſijn Been, dat door genoegſame oorſaack Reden gaf, in 't Lyden des Lyders, om te moeten afgeſet werde) mijn voor de eerſte maal vervaardigt, en om de ſaak en 't voorval van ſijn begin net te doen weten, dagt mijn niet ondienſtig te ſijn voor af den Leſer de geheele toeſtand deſer te verhalen.

'k Was nu dan voor ſien van genoegſaam vooraad, en middelen ten Verbande nodig, en voor al van een beſadigt gemoed.

Inſonderheyd agt gevende op den lyder, die nu kragt genoeg hebbende, twee uuren voor de handeling, nog ſorgvuldig diende verſterckt, en ſo veel meer, als hy na be-

lang van het pynlijcke werck, en langertyd, onder het werk, vrees, en pyn moet lyden.

Nevens dit verſorgt men dan een houte bak, gevuld met

1. Een ſes vinger breede, en agt dick gevouwe druckdoek om de dye.

2. Een vierkant bort Papiere druckſel als voren.

3. Een ſelvds klem-band.

4. Een Vierkante, en enige malen op den ander wel klevende diapalma plaaſter bove de knie.

5. Een plaaſterband, van welklevende Diapalma vier maal om 't been gelegt kunnende werden twee vinger breed.

6. Een mes Konſtig ſcherp, aen 't eynde als een incifie mes geſlepen, een duym breed, met een dik vaſt hegt, van dit mes de Rùg, Rond, en bot glad gemaackt.

7. Een krom mes dat ſcherp, en aen ſijn punt vry ſmal is.

8. Een ſaag die net van tanden is geſet, ſcherp gevyld, en wat wyt gevoegt.

9. Een wel ſluytende en ſagt ſnydende ſchaar.

10. Een groote ſcherpe, en wel net, op den ander ſluytende ſnytang.

11. Een kleender tang met de ſelve eygenſchap.

12. Een

12. Een kleen ſagt ſponsje, en geen borſteltje.

13. Een Kopje met 6 a 8 Lepele Brandewijn.

14. Twee ſmalle ſtucke boeviſt na de groote der toegevouwe wonde, op de ſcheen en kuyt.

15. 3. of 4. ſmalle ſtucken of Reepen van linde, met Diapalma beſtreeken.

16. Een door water ſagt, en weder droog gemaakte blaas.

17. Een groote vier kante uyt geſnede druckdoek van enckel en ſterck Linde.

18. Een dubbeld op gerold windſeltje van drie Ellen.

19 Een kruysband van negen Elle, van drie eynde opgerold.

20. en 21, 22, 23, 24, 25, even eens geſchikt als in de bereydſelen van de eerſte Manier gebruykt ſijn.

Van alles wat nodig is nu voorſien ſijnde, moet den Lyder die nu twee uuren, te voren min of meer na dat ſijn kragte groter, of kleender ſijn, gelaavt werde met ſterk Candeel, of een goede Roemer Rynſche wijn, en dan met ſijn eyge groote hoop en ernſtige verbeelding, van beterſchap, onder 's Hemels zeegen ſo gemoedigt ſijn, dat hy op geen verſoek, of aanraden, maar ſelv ſig te

voor-

voorſchijn ſette. Na dat ſig heeft ontkleed tot op een Linde onder-broekje, en Rok over den hemt-rock, op een tafel, daar met een kuſſe geplaaſt, van die bequame hoogte, en laagte, dat al het werck, onder 's hands gemackelyk, vaardig, en voornaamentlyk ordentelyk gedaen werde.

En den Lyder nu gereed, en verſterckt ſittende, werd door een ſtercke, hem ſteunende, tegen ſijn lenden en ſchouders, ſo Regt als mogelijck is, over eynd om te kunne ſitte, in een, vaſte ſtand gehouden, de tweede, Ligt het gewonde Been om hoog, en ſodanig, als de nood in het Been vereyſt. Houd dat ſelve wel ſorgvuldig op eene ſtreek van hoogte, ſeer vaſt, met beyde ſijn hande wel ſterk geſloten, in deſer voegen aan het regterbeen het toeval ſijnde, des knegts regterhand, van binnen, tuſſen des Lyders groote toon, en Enk-Klauw, en ſijn Linkerhand onder 't been, tuſſen de kuyt en des lyders hiel.

So aan het Linker Been het toeval is moet de lincker hand de voet, de Regter, de hiel houden.

Terwijl de Meeſter, de ſes vinger breede, en agt dick gevouwe druck doeck, om de dye ontrent twee hand breed bove de Knie-ſchyv vaſt maackt met twee ſpelde.

Waar

Waar over de klem; of Wringband, geleyd werd; by myn op ſijn Hollands uyt gevonde, en gebruyckt, eer ik oyt van een Frans tournequet heb gehoort, of van ymant ieds diergelijk heb geſien, 't welck geen meer ruimte moet hebben, als dat het draey-ſtokje Ruim en los daar eve onder, en door kan.

Tuſſchen deſe breede onderſte, en bovenſte ſmalle knel-band, werd het vierkante bort papiere druckſel gevoegd, aan de buyte ſyde der dye, en met een draay toegedaan.

En door een derde knegt, ſo lang in die ſtand gehoude, tot dat over de Regte pees eve bove de knie ſchyv, de vierkante diapalma plaaſter werd vaſt gekleevt.

En hier na (de twee vingerbreede lange diapalma plaaſter, Rontom, op die plaats van het been, benede de knie, daar men eve benede de affetting ſal doen) wel ter deeg is, om, en aan gehaald, en ſorgvuldig is belegd.

Dan wringd de Meeſter, de klemband op ſijn pas, van Engten aan.

De welcke van de derde knegt, ſoo (ſonder yeds te veranderen tot vaſter, of loſſer werden) werd vaſt gehouden.

Ondertuſſchen den Meeſter (ſoo het quaad aan het Regter been is) ſet ſijn Lincker voet voorwaarts, en ſijn Regter agterwaards.

waards. Neemt het Puntig ſnymes, in ſijn Linckerhand, na dat men by na te gelyck bevat met de Regterhand de Huyd, en al het vleſige der Kuyt (ſo genoemd) ſteeckt benedê de ronde Diapalma plaaſter, en evê boven de Regter duym, onder het ſcheen, en kuyt-been, door het vleeſch, en Huyd, en met een ſnede langs het been 't vlees door ſnijdende, dat men genoegſame Langte heeft, om het ſcheen, en kuyt-been te bedecken. Dan drayt men 't mes en ſnijdt Regt neerwaards, waar door het vlees neer valt, terwijl dit valt, krygt den Meeſter, het krom-mes, en ſnyd, het geen vaſt is over de ſcheen, en kuyt-been los. Nevens het vliſig tuſſe ſpandſel, tuſſe de beenderen van onder, en boven, met de Regterhand, 't welck ſeeckerlyck gedaan ſijnde, werd door de regterhand het kuyt en ſcheen been door geſaagt. En de neer hangende lap van de derde knegt wat weg gehoude, deſe beenderen glat, en effen doorſaagt ſijnde worden de ſelve met een ſagt ſponsje, om niets te kneuſe nog te quetſen, nevens de neerhangende lap ſagjes met brandewijn het bloedige van been en vlees afgeſpoeld.

Dan vat de Meeſter met ſijn regterhand, (die nu onder de affetting van het regterbeen binnens Beens had geſtaan) de Lap van ag-

teren,

teren, gaat buyten beens, en voegd deselve heel net, Regt, effen, en vlack voor tegen de beenderen sonder yds, aan d'eene zyde meer, als aan de andere te laten over sijn, welke lap van onderen strijkens wijse werd over gegeven aan de tweede die te voren het been heeft gehouden. Dan werd de Tafel daar de bak, waar in het verband leyd, wat nader getrocken, en door den Meester de stuckjes boevist genat in onsftempwater, (so veer en groot als de wonde sig over dwars uytstrekt) overdekt.

Nu werden dese stucke boevist die smal, en dun sijn; met, 2, a 3, hegt plaasters en te gelijck de Lap, wat aangehaald, en te samen gevoegt. Waar over een vierkante uytgesnede enkelde stercke druckdoeck, by welcke uyt gesnede eynde, de Lap en 't geen daar onder is geplaaast, vry stevig, en effen werd op gehaald, door de tweede knegt.

Schuyvt de Meester de blaas over de druck doeck die over de stomp werd vast gehoude, de welcke glat over stroopt sijnde, werd door de Meester een tweede vierkante uyt gesnede druck-doeck over schoven, die door de tweede knegt werd aan gevat, by vier eynde, dog niet eer de eerste los latende, en de tweede druck-doeck aan vattende, of de Meester heeft sijn Vlackte van de

Reg-

Regterhand ſtevig onder tegen de ſtomp geſet, en ſo lang vaſt, ſonder verſchuyven, tot dat de tweede Kneght, de vier eynde hebbende gevat, ſtijv aenhaald.

Dan bind de Meeſter alle deſe onder aengeleyde bekleedſelen vaſt, met een tweehoofdig windſeltje van drie elle tuſſen de Knie en daar het Been is afgeſaagd, dan laat de twede Knegt ſijn eynde los, en vat met de Meeſter de driehoofdige windſel van ſeven elle gelijk aen, om de ſelve ſlag om ſlag boven de knie, en benede de lap, tegen het afgeſaagd Been, en afgeſnede vleeſch aen te drucken, en ſo de bloedvaten ſluytende te geneſe, en de eynde deſer windſels wel vaſt geſpeld hebbende, werd den Lijder door drie Knegte na Bed gedragen, ſijn ſtomp met een kuſſen of twee onderſteund, een halve hoepel aen beyde zijde der kribbe ingeſtoocken, waar over het deckſel werd gehangen, om het afgeknotte Been niet te beſwaren, met een het bovenlijv toegedeckt, en de klem band, los gelate.

Den Lijder nu als afgeſlooft leggende vol pijn, werd een Ruſt-dranck beſorgt, en een Knegt die hem bewaackt, en 't Been als den Lyder ſlaapt, bewaard, en beſiet hem van dreygende onheylen te bevrijden, onder de hulpe van dien grooten Opper- en over alberſorger, tot dat des anderen of op den

twee-

tweeden dag de buyten en bove windſel werd ontbonden, met een ſagte, en voorſigtige langſame ontbinding.

Welcke lange windſel afgenome ſijnde, werd in plaats van deſelve, tegen het aen gebleven verband, onder tegen de ſtomp, een agt dik gevouwe druckdoek gevoegd, waar over een Ronde blicke plaatje wat hol geklopt, en by na ſo groot, als de ſtomp in de ronte, 't welk op drie verſcheyde ſijde met kleene gaatjes geſlagen; werden daar door lange ſtuckken Ruw gare Lind geſtoocken, waar van een derde, van Regt onder de Kuyt beginnende, van agteren, even boven de knie bogt na voren 2. a 3. maal om de dye tamelijk vaſt aen gehaald, en boven op by de Knie ſchijv werd geſpeld.

De twee andere derde deelen, werden haar onderſte deelen door de gaatjes aen het blick vaſt gemaakt, en even boven de Knie ſchijv, door een enkelde Knoop by een gebragt en ſo de bove-deelen de eene de binne, en d'ander de buytekant der dye, neerwaards voegende reedelijk ſtijv om de dye vaſt maakende, worden de eynden te ſaam geſpeld, en als den eerſten dag op de kuſſens geleyd.

Den derden dag werd alles afgenomen, en de wonde bloot gemaackt:

In't afnemen op het aller ſorgvuldigſte lettende

tende een daar op paſt, en bequaam is, de lap te onderſtutte voor het minſte verglijen, of bewegen, dan de wonde met digeſtive op platte pluksel wiecken beſtreeke weder bedeckt.

Met hegt plaaſters beleyd, en met druckdoeke, overtrocke, deſe met een dubbeld op gerolde windſel, van 3. a 4. elle bevat, en als te voren met het blicke plaatje aengedrukt ſijnde twelck op deſer voegen ten eynde beſorgt zynde, heb ik meer als eenmaal ondervonden dat ſoo een gemaackte wonde geluckig is geneſen.

HET IV. HOOFDSTUK.

Bevat in verſcheyde gelijkeniſſe d'ongelijkheid van d'eerſte, en tweede Manier der afgeſette leeden in pijn, Genees-middelen, en geneſinge.

HIer hebt gy nu eerwaarde konſt-beminnaars de twederhande Manier van het affetten der ſcheenbeenderen, uyt nooddwangh van ſware Ramp, en volkomen verſtorve ſijn der Beenderen haar bewegende

deelen, van een en deselve ondervonden en beschreven, dat ik om geen andere reden uytdruck, als om hier meede te betuygen dat ik het allerminste, van enig Schrijver die ik ken of niet en ken, heb uytgetrocke of na gevolgt, om den liefhebberen te doen verseeckert sijn, dat het geen ik heb geschreven, of nog schrijve, en hier by sal voegen, van geen hoore segge, maar van selvs te sien, en te doen dees ondervinding heb gemaakt, en hier uyt sekerlijk derv schrijven wijl ik de eerste Manier dikwils, en de tweede verscheyde maal heb gedaen.

En daarom derv bekent staan, dat ik de eerste Manier om sijn kleyne moeyte, en seekere goede uytkomst en ligte genesing, bemin.

En de tweede om het wel genesen kunne werden wel wil voorstaan, en doen, maar sijn meerdere sorg, en nodige nauwe toesig t, en grouwsame pijn, onder de genesing, sou mijn om heel veel keur te nemen en wat te doen is, en veel meer wat selv te lijden, seer hoogh, in onderscheyd verpligten.

't Sal dierhalve gevoeglijek wesen, en so ik derv vertrouwen den Leser niet onaangenaam sijn enige van beyder Manieren haar voor, en nadeelen, te beschrijven, en hier voor met een vrystelle, 't selve niet alleen aen

mijn,

mijn, maar oock gaarne eens anders goede ondervinding ter ſaak dienende onderwerpen, op dat men in het doen, of ſchrijven, een goed en nut werk, ten beſten der ellendige, beramen, en uijtvinden mogen, om dan de nodige ſaacken alleen in het doen ſelv, tegen den anderen te overwegen, ſal ik voor het eerſte, dat ook het nodigſten van allen is, en daar het leeven door beſtaan moet, is het bloed te ſtempen, en binnen ſijn vate te houden, waar toe ik beyder Manier even eens ſtelle, terwijl en ten tijde, dat de afſetting geſchied, dat door een ende ſelvde perſoon, en door een en de ſelvde Manier, (dier doen kundig) ſo onbekommerd mag, en kan gedaen werden, als het aller minſte plaaſter-werk te vordere.

Maar een onkundige, kan en ſal op die ſelvde ſpil, verſterving, trecking van Peſen, hart klopping beſwijmenis, grouwſame ſwelling, ondraagelijcke pijn, ja heel Ras, het leven, ter dood draeyen.

Ten tweeden, ſo het eerſte verband, nu ten eenemaal afgenomen, en beyder wonde, ſig eve goed, en ſchoon Rood, bequaam ter heeling toonen, is die van de eerſte Manier, dan ter tijd, al ſo goed als in behoude haven, om dat die geen bloed vliet meer onderworpen is, daar die van de tweede haar ſlag-

 aderen

aderen nog ope ſijnde, en gereed, op het minſte verglijen, of los late van die hand, waar op het alleen ter welvaard ſteund, haar bloed kunnen doen uytſpatte; den meeſter, en knegts verbaſen in ſo onverwagte toeval, die nu geen bloedvliet meer vreeſende, de Wringband ten eerſten afgenomen, en verworpen hebbende, en als ſommige ſou gebeuren kunnen, die het qualijk noemen gedaan te ſijn, dat men deſelve tot een waarborg (dat ik nogtans ſeer goed agt) enige dagen nog gereed houde.

Ten derden, de verbande daar ſalv, en plaaſters ter geneſing, dienen; kunne die in de eerſte, door de Meeſter alleen, en beyde ſijn handen tot aanlegging der middelen, en windſels gebruyckt werden, en door, een knegt, en na eenige dagen, de Lyder wat ſtercker ſijnde, door den Lyder ſelfs het been, op geligt werden.

Daar de twede ſo lang by na de tyd, der aanlegging van Genees-middelen duurd, door een knegt met beyde hande het been boven moet werde geligt (en ſeer langſaam om de pyn door de trecking der ſpieren) en door een tweede, de aangeleyde Lap, ſeer net, en vaſt, met een, en ſomtyds twee handen aanhouden, ſonder het minſte, herwaards, of derwaards te ſchuyve of het waſt ſcheev.

Ten vierden de Genees-middelen van d'een ſo wel als d'ander ſijn verſagtende, en daar door afſcheydende, de korsjes ſo min of kleen als ſy ſijn even veel dienſtig en nodig.

Ten 5. Maar in de eerſte ſeer haaſt in de tweede ſeer langſaam, afſcheydende.

Ten *6*. Kan men den Etter aanſtonts na den afval van het aller eerſte verband, ſagtelijk afvegen, ſonder merkelyke pijn te maaken, en de wieken ſonder pijn op leggen tot de volle geneſing, daar men in de tweede de allerligſte aanraaking, niet mag doen, ja ſelfs de wieken met digeſtiv beſmeert warm oplegge, of krygen erbermens waarde pijn.

Ten 7. Heeft men in de eerſte, onder het aanleggen van wiek en plaaſters geen treckking der ſpieren, en in de tweede veeltijds ſo hard dat het bloed by menigte druppels, uyt menigte verſcheyde gaatjes door berſt.

Ten 8. De eerſte kan ſijn ſtomp ſelv ſonder moeyte opligten, de twede niet als langſaam door een anders hulp, late doen, ſo lang de ſpieren der kuyt nog niet vaſt ſijn gehegt, en geneſe, en geneſe ſijnde, trecke nog pynlijk agterwaards.

Ten *9*. Dat de onpynlykheyd in de eerſte ſo ras komt te volgen, is, om dat alle gevoelige deelen met en na het afvallen der korſt in't derde verband met nieuw vleeſch bedeckt ſijn.

 En

En dat de grouwſame pyn vande tweede onder het verbinden ſo lang blyvt, is, om dat in de tweede geen korſt door ſtemp middelen werd gemaakt, en geen ſcheyding volgd door tuſſe komen van vleeſch, en daar door de vlieſen, en ſenuen veel dagen ja enige weeken grouſame pyn lyden, en treckking in de peſen maakt, en ſo ras als de minſte wind daar op waayd, door een ope Ruyt of deur.

Ten 10. Voorname reedenen heeft men, om op beyder lid-teeckenen, agt te nemen, en haar groot onderſcheyd, in het geneſen, want de eerſte werd meeſt gevordert door het in, en 't ſamen trecken der Huyd, in manier als een beurs, die toe geregen werd, ende ſpieren die vermageren, ende Huyd treckt tot op een halve ſchellinge groot, by een, ſonder enig ander toedoen, als de kante effen te houden en geen voos vlees te late groejen, en wel te droogen, daar in de tweede de huyd ſeer ſorgvuldig met hegt plaaſters moet vaſt en aan gehaald en gehoude werden, of de huyd treckt nederwaarts, en't vlees om hoog, en ſo veel te gemakkelijcker als de ſelve agter de kuyt ſpieren aan het vet ſeer los hegtende, ligt neder ſchuyft of ſacke kan.

Ten 11. Na de volbragte geneſing van beyder wonden volgd, het gevoelig overblij-

blijven der Senuen, inde voet, en toonen; ſo men in 't gemeen vind, en ſo gewoon en met die naam en woorde, te noemen, het welcke dickwils heb waar bevonden, en evenwel met der tijd tenemaal verdwijnd.

Dat ymand onlangs daar van hebbende geſchreven oordeeld, te beſtaan door de lugt en andere ongemakken die het litteeke der eerſte manier ſeer ligt door dringende, de uytterſte eynde, der Senuen worden geraakt en beledigd.

Dat ſtel ik vaſt niet waar te ſijn, wyl mijn het nauwe naſpeuren ſulker afgeſette beenderen by andere afgeſet, en door ſiekte enige jaren daar na geſtorven, heeft geleerd, dat op geen drie vingeren breetens de eynden der Senuen aan, of by het litteeken komen, waar in ik vertrouw dat de E. Hr. Proffeſor Anatomiæ F. Ruyſch, in zyn veelvuldig en onvermoeyd onderſoek: als mede mijn Confrater, de Hr. R. van Roonhuyſen, mijn ſchryven met dubbeld bewys ſullen verſterke kunnen, en dierhalven neemt deſe ſwarigheyd ſijn ſelven weg.

Somen nu nog evenwel wilde geloven deſe reedenen, deſe wercking, een oorſaack van gevoeligheyd te wille ſtaande houden, ſou men immers voor vaſt ſtelle moete, dat het in de tweede manier waar moſt bly-

ven, waar in de ſenuwtoppen, ten aller uytterſte, tot digt aen het litteeken blyven, en alleen met een dun litteeken overdeckt werden.

Maar 'k meen klaar te doen ſien, dat deſe reeden nog inde tweede en veel minder nog in de eerſte manier oorſaak van dat gevoelen is.

Om dat een yder konſt-oeffenaar, die wat begerig is, na het ſterven van een menſch de waarheyd te onderſoeken, ſal onveranderlijk, altijd, en in alle uyterlijke deelen gevonden hebben, dat afgeſnede Peſen, en nog veel meer de Senuen af geſnede ſijnde door de vleſige deelen niet alleen, maar te gelijck door de bloed vaten, die inde uytterlijke deelen doorgaans, elkander verſellen, als in een bekleedſel, (dog elck op ſijn eyge ſelvs vlieſe haar werk doende) verknogt, en verbonden ſijn, en met vleeſch werden geſtopt, en vaſt verenigt, en bewaard ſijn voor d'uytterlijcke lugt, of enige andere quaade aandoeningh, en dit ſo inſiende uyt mijn ondervindige meen ik met genoegſame Reede, en bewys verſterckt te ſijn, deſe genome reden by den vorigen Schryver, voor een regel geſchreve niet te waarderen nog inde eerſte nog inde tweede manier van geneſing der afgeſette leden.

Ten 12. Verder ſal ik moge ſegge dat de

geneſing

genefing der eerfte, manier, feer veel fterker, en vafter is, als de tweede, dewyl het eerfte litteeke vaft groeyd, met tuffen kome van fpierig vleefch en een gedeelte vet dat in elkander nevens het ronde puntig begroeyfel van het fcheen en kuyt-been fig te famen fet, en feer vaft in een groeyd, fonder het minfte te kunnen bewegen. Het litteeken vande tweede, is onvermydelijk tegen het fcheen-been en deffelvs bove rand fo vaft dat met een holte intreckt, en word telckens, als den drager wil, ja felvs als hy gaat tegen fyn wil, bewogen, en getrocken, dat feer vermoeyd, en byna ope barft, en pyn maakt.

Ten 13. In de eerfte groejen de binnenfte vaten altyd regt, en gelyk in ordre na de lengte harer loop, behoorlyck, en vaft toe. Maar in de tweede worden de aderen onder de genefing kronckelens-wyze verwyderd en de flagader maakt een groote flagaders fpat, die ten allen tyde gequeft werdende (gelyk uytterlyck gequeft kan werden) veel onheyl fou kunnen aanbrengen.

Ten 14. Dan befluyt het been van de eerfte alleenig rondagtig wat punts wys, en begroeyd in korten tyd, die van de tweede groeyd niet alleen met een groote punt feer fcherp, maar felvs met een omleggende rand

 en

en by waſſen ver voot uyt en ſpits.

Ten 15. Wat belangd het afſcheyden of afſchilferen van 't been in de eerſte Manier ſtel ik vaſt alſo wel als die van de tweede te kunne belet en voorgekome werden, en gantſch geen belet ter geneſing geevt.

Ten 16. Sal ik hier voor het laaſt nog by voege dat ſommige ſeer veel nadeel ſeggen gevonde te hebben, in 't gebruyk der windſels, maar dat ik met waarheyd mag verklaren, noyt in alle die menigvuldige handelinge van aſſetten der leden, en gebruyk van windſelen, het allerminſte toeval nog tegeſpoed gehad te hebben.

Maar dat men het kryge kan, ſta ik toe, en dan ſullen 't ſodanige niet verwecken, die gewoon ſijn, die dingen, als uyt een dagelyx verbinde, een vaſt gebruyk te krygen, en daarom is het, dat een kundige, en geen ongeoeffende, het ſelve vry ſtaat te doen, 't ſy met windſels, het ſy met een onlangs nieuw gevonde klemmend geſp, en Riem-werk.

Daar ik niets tegen heb, als dat ik myn windſels werck, ten allen tyde, voor alle zoort van kleen en groote Lyders, kan vaardig hebben, en het klemmend Riem-werk meer moeyte, en verandering vereyſt.

Welk voordeel door de druckplaat in myn gebruyk alle oogenblik kan gereed ſijn en gebruykt

bruykt werden, welke in het Jaar 1680. aller eerst heb gebruykt en goed bevonde, en soo sterk klemmen kan als ik begeer en nodig keur.

Dan volgd het allerlaast ('t geen den Lyder nog al in vrees doet hoopen, waarom hy sijn lyden heeft aangevangen, en daar het alleen is om te doen geweest) het gaan, den invoer van mes en zaag, 't geknel van band en windsels, den onrust in sijn slaap, de flauwheyd in sijn koorts, de pyn in sijn verbinden, den dwang van sijn eenparig legge, wil, en kan hy geduldig dragen, tot sijn wonde ten vollen is geheeld, om die beloovde gang in een kooker te genieten, dat men seyd so wel te wesen dat men de Knie so vrylyk buygt dat het moejelyk is te onder kennen welcke het geheele, of het afgezette is. 't Is waar, wanneer men onder de genesing der wonde besorgt, 't geen daar toe werd vereyst, blyvt de buyging onverbeterlyk, maar hier by behoord het gaan, het welk in alle die tot nog toe gedaan sijn wel niet even ongeluckig sijn, maar in geen van alle so geluckig dat men genoegsaam bewys kan geven dat die nieuwe Manier 't beloofde voordeel geeven kan. Het eenige dat het eerste is in Hollant gedaan, en nu ter tyd nog leevt gesond en wel te pas in een kooker gaande, kan niet gesegt

wer-

werden. Dat volgens het beloovde in den druck gemeen gemaakt gaat. Geensins, want dat voor al de waereld kan blyken moet waar sijn, dat gaat, en vaardig gaat, dog niet op het kusse van vleesch voor het scheen-been, maar door en op de spieren der kuyt ontrent twee vinger breed lager als daar het been is afgesaagt, 'twelk met eeld bekleedt in de koocker staande bequaamheyd heeft ter gang, heel los van het scheen-been af sijnde, 't geen soo vast en pal blyvft staan, dat de scheen het allermindste druckken niet en draagt, welke begroejing door geen konst, oyt kunnende volbragt werden, en alleen een toevallig voordeel, in 't begroey dier spieren sijnde kan aan een ander lyder geen de minste versekering geven.

De eerste door myn kort na dese bove beschrevene volbragt, en genesen, heeft wel in sijn kooker gegaan, en kan het nog wel doen voor een kleene tyd, maar kan om de losheyt van sijn vleesig kussen het gaan niet lang harde, is seer pynlyk, en trekt onverdraaglyk op sijn scheen, dat de geheelde wonde schier weer opberste, dog nu heel wel gesond en beweeglyk sijnde in sijn knie, daar hy ook op gaan moet, en alle daage sijn werk opdoet.

Na dese nog een ander door myn op de vorige nieuwe Manier uyt gevoert, en gene-

nefen; was eenen Sander Gerp, van Aarnem, dewelke in dienst van de Oost-Indische Maatschappy, in het Jaar 1673. als men Oorlog voerde, met de Franschen, in Oost-Indien, op sijn Schip, gecommandeerd wierd sig ten entering, vaardig te maaken, het welk hy willig en moedig aannemende, ging op het boord sitte, daar hy met de sabel in de vuyst ongeluckig missaande, van zyn vyand, in het Lid van de voorvoet, aan den buyten Enklauw wierd gequest, met een wonde, die soo diep inwaards was in gedrongen, dat selvs na verloop van tyd verscheyde stukjes been van de voorvoet sijn afgescheyde, en ter swering uyt getogen, 't sederd welke tyd hy in Oost-Indien suckelende zyn swering aan zyn buyte Enklauw, hem geduerig quelde met overgrote pyn, en hem bewoog en sterk aandrong d'Opper-Hoofde te versoeken van na het Vaderland te moge gesonde werden, op hoop van betering van het geheel, of mindering van pyn te mogen Erlangen, van welke verwagting, hy nog het een nog het andere heeft ontfangen. Maar nog een erger hier en boven, quam by hem het algemene spreukwoord voldoen, dat selden ongeluk alleen komt, wordende in zyn lang gelede, en seer droeve ellende van zyn been, door

een

een anders onvoorſigtigheyd, met buspoeder beyde zyn Oogen blind geſchoten, welckers branding (behoudens de blindheyd) herſteld zynde, behiel hy nogtans, zyn al te pynlycke quaal in zyn linker onder been, hoewel onderwyl veele konſt-Oeffenaars haar beſt deden om het te geneſen bleek dat de niet genoegſame verbeterde bederving in de voorvoets beenderen, en het onderſte der ſcheen en kuyt-been, oorſaak bleeven, van de ſweering, met een vuyle ſtank, verrotting der banden, en Peſen, hier by een uytgroey van een groote klomp bol en voos vleeſch, meeſt al in been veranderd, 't geen hy met grouſame geduerige pyn ſo lang hebbende gedragen, tot dat hy van yder van de hand geweſen, om zyn armoede, de trooſt veler Ellendige aanſogt en by myn op den 8 Dec. 1696 in 't Gaſthuys komende heb ik onder 's Hemels ſeegen myn ſorg aan hem, ſo veel myn doenlyk was beſorgt, en wel die grouwſame geduerige pyn verminderd die ſeer groote uytwas t'enemaal weggenomen, het verdorve Been ontbloot op verſcheyde plaatſen herſteld in de voorvoets beenderen, maar de verrotte Peſe en banden, door geen konſt nog wetenſchap kunnende herſteld werden, waren ten ende hulp en Raad, te meer, dewyl ik het kuytbeen, geheel aan

aan zyn onderſte uytwas verteerd vond, en het ſcheen-been, aan ſijn onderſte tegen het Voet-Lid op ſommige plaatſen eens ſo breed als gewoonlyk wel geſteld zynde, en andere plaatſen vermollemt, en uyt gevreten, waar uyt geen hoop van geheele herſtelling voor hem ſiende, 't geen hy myn vragende hem duydelyck deed verſtaan, en begrypen, vond hy goed, dewyl zyn Jaren doen in de 40 waren, en hoop ſchepte van nog wat tyds by ſijn vrinde te kunnen leeven, verſogt myn zyn Been van hem te willen nemen. Het welcke na Rype overleg volbragt is, als verhaald en beſchreven werd.

Deſe patient nu na 12 weecken en drie dagen lydens geneſe zynde, is door toeval van koorts en loop in weynig dagen op den 15 February 1698 na d'eeuwige Ruſt verhuyſt, welcke verhuyſing myn gelegenheyd verſchafte, om net te ſien en te ondervinden, waar door ik bewyſe kon de wercking in ſijn Groey, 't geneſe zyn van binnen, en buyten, de mogelykheyd van gaan, en al het verdere dat nodig is te weten, gelyk by de navolgende gedruckte beduydſelen net, en na waarheyd gevolgd, kan geſien, en verſtaan werden, die na deſe tot Uytregt ſijn gedaan, door den wel ervaren Willem van Vlooten, vermaard heelkonſt-oeffenaar in

het

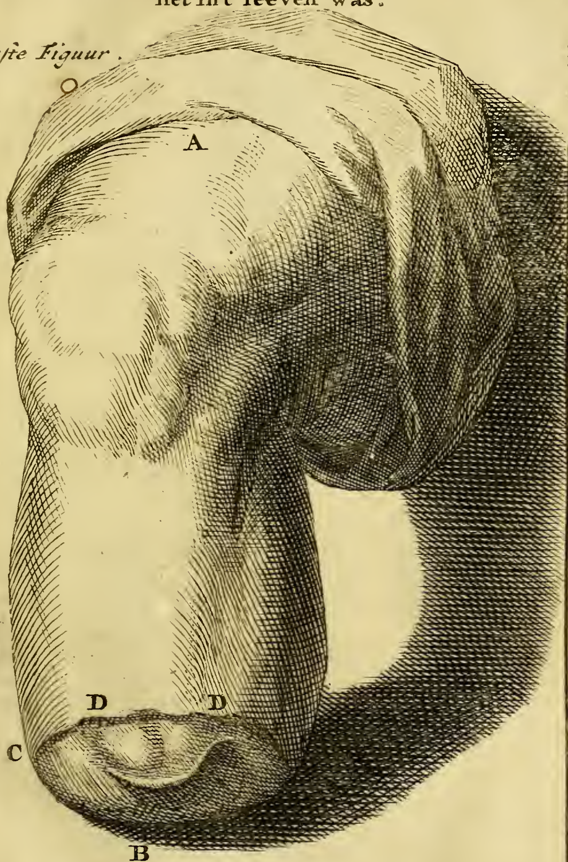
het Gasthuys tot Uytregt, welke hoewelse na vereysch der konst gehandeld, en na belang der toeval geluckig genesen sijn, kunnen het minste gaan op de stomp in de koocker niet verdragen, waarom sy genoodsaakt sijn, de Eerste Manier; dat is met de knie op de steld te leggen, haar gang te onderhouden.

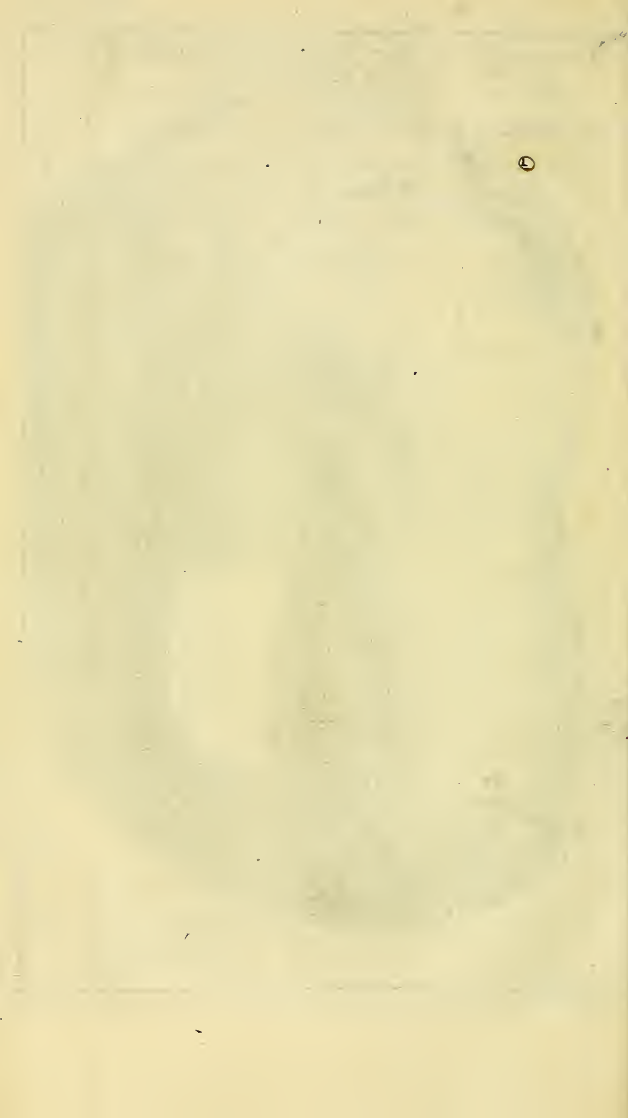
HET. V HOOFDSTUK.

1. *Geevt van yder plaat een nette aanwysing en uytleggen van de genese wonde en het gemaakte Lidteeken in de huyd.* 2. *Het wesen van de genese wonde onder de Huyd.* 3. *Het vet en d'aderen haar loop daar onder.* 4. *De spieren, haar te samen groeyen, en wesen.* 5. *Het Been in de binne zy.* 6. *Het Been der stomp in de buyte zyde of voorste deel.*

IN de eerste Figuur werd alleen de Huyd die boven de Knieschyv afgesnede sijnde, letter A aan zyn onderste, letter B de stomp te kenne geevt, en by de Letter C C de t'samen

De ſtomp en het geneſen teecken der wonde, ſo als het int leeven was.

Tweede Figuur.
De ſtomp, van huyd ont= bloot en daar onder de blyckſelen der wonde.
A
B
C
A
D
D
E
E
E
D
G
G
I
K
D
H
F
F
F
F
L
M
M
M

menheeling der Kuyt-ſpieren, en daar boven het Lidteeken van de Huyd van het agterſte der kuyt met de bovenſte Huyd voor aan op 't ſcheen been.

Dan volgt in de tweede Figuur het vet van voren op, en langs de ſcheen. A A en aan beyde ſijde ſo veer, als het geſigt Regt van voren kan beſchouwen, door ſchynens wyſe laat ſig met de Letter B de knieſchyv, en wat lager Letter C het peſig inſetſel van de Regte ſpier op het bovenſte van het ſcheenbeen ſien. Regt op het midden onder aan op het ſcheenbeens eynde, verbeeld de aller uyterſte omtrek, de bovenſte Rand van het vet, Letter D D D D, die in de eerſte ſneede van boven over de ſcheen; van een is gebleven, en nergens aan is vaſt gegroeyd als op die plaats daar ſy te voren gewoonlyk aan het vlees was gehegt, onder deſe halve ronde vette omtrek is een ſmalle, Roodagtige, en dun ſijnde vleesagtig uytſpanſel C C C. zeer vaſt gehegt aan het onder gelege en hier nog bedekte Been-vlies.

En verder na beneden vertoond ſig de onderſte halve ronde vette omtreck, ſijnde het onderſte van het vet dat op de Huyt was, en van agteren voorwaarts, aan de ſcheen is gekleevt. F F F. tuſſchen welkers bovenſte vleſige omtreck op de ſcheen, en de onderſte halv Ronde vette omtrek tegen de ſtomp,

ſeer hard vet als weer is begroeyd maakende in de vleſige ſpiere met het ſcheen-been, de volle t'ſamen groey en geneſing CC.

In welkers midden meeſt na de binne ſyde een vernauwing en hier in een ſeer kleene holte, alwaar in een gewaſſe ſijn vier a vyf tacken, van ader en ſlag aderen nog glad en ſtomp, als of ſe eerſt waren afgeſnede, dog door de bewaſſing, van dit harde vet, by een vaſt gebonde, en begroeyd. H.

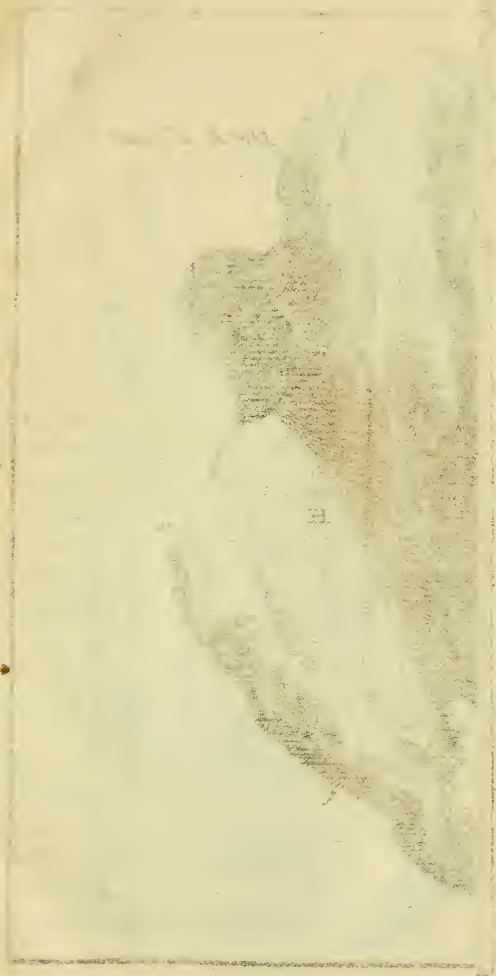
Hier van daan na de buytezyde, een weynig over't midden was dit harde vet gelyk als met bleeck Roode veeſelen wel vaſt geheeld. I.

En hier nevens na de buytenſte ſijde een holte, een halve vinger breetens diepte hebbende, dat loſagtig, dog even wel vaſt en ſterk aan een was geneſen, daar ten tyde onder de geneſing, de meeſte, en langwylig allerley ſlag van quade vogt uytvloeyde. K.

Het geen dit volgde was het aller uyterſte, op de buyte zyde, daar men in het vet, net kon ſien, (alſooſe nog ſo net van een was als offe vers gedaan heeft kunnen beſchoud werden.) Het begin der dwarſe ſnydinge, over het ſcheen-been door de huyd vet en vleeſch over de ſcheen na binnen. L

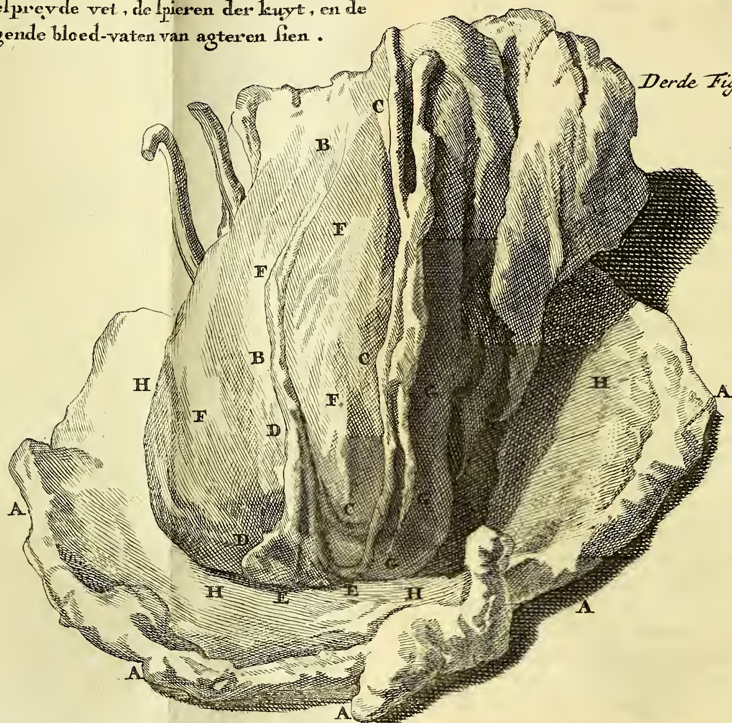
De onderſte Ronte ſijnde de omgeſlage Kuyt-deele en uytterlyk vet maakt het kuſſe voor de ſtomp, om by mogelyck ſijn van

gaan

Laat het afgespreyde vet, de spieren der kuyt, en de daar over leggende bloed-vaten van agteren sien.

Derde Figuur.

gaan daar voor te gebruycken. M M M.

De derde Figuur wyst het geheel buytenste Ronde gedeelte van het vet op de kuyt, agter na de lengte van een afgesnedenAAAAA.

Waar in van binnen sig vertonen, verscheyde bloedvaten op het bovenste der kuyt van boven na beneden dalende by na ten eynde. B B.

Op zyde na de buyte zyde dubbeld weeder om, en opwaards keerende na de Knie. C C C.

En die vate daar se uyt keren vertonen sig in die bondel vet in de tweede Figuur Letter H verbeeld.

In een kleene holte van het midden in dit onder de t'samen groey of Lidteeken waren verscheyde slingerenswyse kronckele, gelijk de wyngaard Rankswyse bloed-aderen, en sommige als verwyde aderen, op gesetDDD.

En aan de eynde niet so vast gestopt, of daar kon sonder de minste quetsing, een dun spelde stilet ingeschove werde, en door de overhangende toegetrockke t'samenheling, druckens-wyse gespanne, en daar door op sijn plat toe gedrongen. E E.

Nevens yder sijde deser bloed-vaten vertoonde sig de schuynse op of neergaande veselen der spieren, twelingen genoemd, en so dun en schraal (onaangesien den Lyder heel

ſwaar en groot van kuyten was) dat geen Rug, van een ordinair mes in dickte gelijk waren. FFFF.

De omkering deſer vate vertoonde ſig anderhalv vinger breed hooger na het Knie-lid, of daar de ombuyging, of kromte der ſpieren die van agteren voor op de ſcheen toegeheeld waren. GGG.

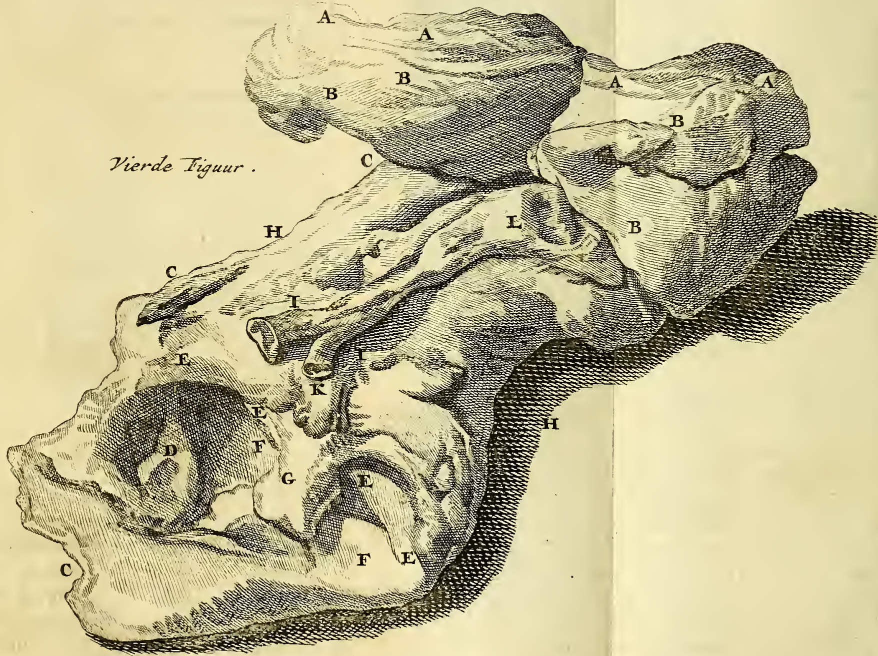
En ontrent vier vinger breed benede de buyging, daar de ſpieren van agteren nederwaards ſijn door geſneden, 't geen nevens deſe vaten, en ſpierig weſen vertoond werd, dat plat en lager leyd; is het vet, aan ſijn binne-ſyde daar deſe wederkerende bloedvaten ſig heel vaſt hadden ingehegt, en deſe voor vertoonde deelen bedekt hebbende, is op de ſcheen vaſt gebleven om bequaam te kunnen vertoond werden. HHHH.

Aan de Linker-ſyde na boven en evenwel aan de binnezyde van het been wanneer het in ſijn behoorlycke ſtaat is geſteld, vertonen ſig twee Peſen, ſijnde van de buygers van het ſcheen-been.

In deſe vierde Figuur worden vertoond de kuyt ſpieren door midde geſnede in de lengte van de Knie-bogt na benede tot op het eynde der afgeſnede aller binnenſte bloedvaten, die tuſſen het ſcheen en kuyt-been leggen, welker bovenſte of buytenſte gedeelte

alleen

Vertoont de ſpieren door midden geſneden, de inwendige ader en ſlag ader op het midden tussen het ſcheen en kuyt been van agteren.

alleen enige Roodagtige veſelen toond, en A A A A. de verdere ſelvſtandigheyd beſtaat ſonder een enkele roode ſtreek te bewyſen, buyte enige ſeer kleene doorloopende bloed vaatjes, uyt enkel vaſt vet als in een vorm gegoten. B B B B.

Hier by de lengte van het been dat de ſtomp maakt, van daar het afgeſneden is tot boven de Knie-ſchyv. C C C.

De Knie-ſchyv van binnen. D.

De kraak benige Rande E E E E. en Hollligheden daar het dye been invoegt. F F. nevens die grote en ſeer ſterke breede band, die in 't midden der dye, en ſcheen-been ſpruytende die twee beenderen aan een bind. G.

Dan volgen het ſcheen en kuyt-been van agteren en haar beyder krom ſtaande maakſel op beyde ſyden. H H.

Aan en op welkers beyder bovenſte eynde de Peſige in een uytſetſels der ſcheenbuygers ſtaan.

Even beneden deſe vertoonen ſig een ſlagader I. en ader K. wiens eynde voorſien is met een eygen ſelvs gelyckenis als een ſlag-aders ſpat niet opgeblaſen en daarom als, wat ingevalle verbeeld. L.

Nog leggende in ſijn vlieſige bekleedſels, tuſſen de ſpieren naaſt aan het been gelegen op het Peſige uytſpanſel, dat het ſcheen en

kuyt-been ſamen bind.

In de vyfde Figuur werd de ſtomp, in ſijn binne zyde geſien, en van boven begonne met het Peſige uytſpantſel van de Regte ſpier, en het bekleedſel der Knie-ſchyv van voren maakende. A.

Dan laat ſig de Knieſchyv op haar binne vlackte beſchouwe. B.

Waar aan een holte neerwaards, en inwaards, blykt. C.

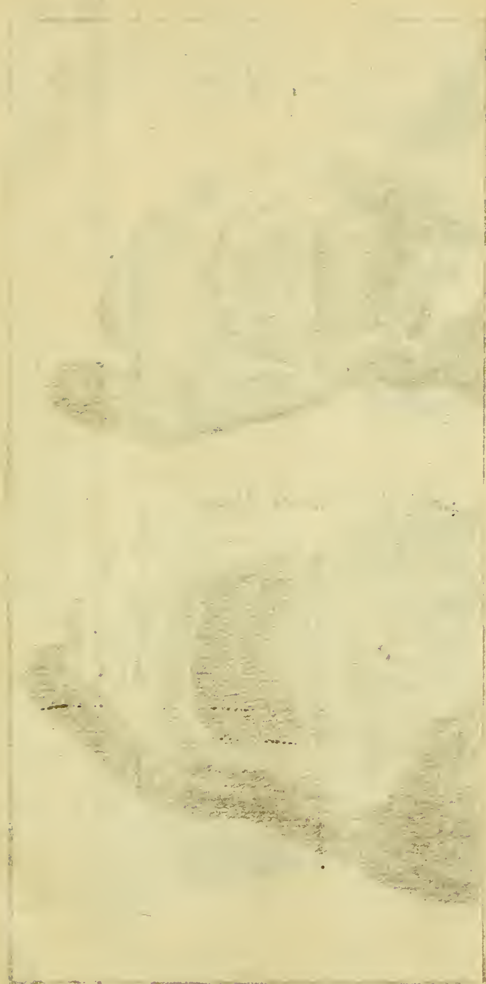
Het welke met een ſtuk ſmeer, ten meeſtendeel bedekt, word tot bevogtiging en gladmaaking, en ſagte beweging van het gehele Knie-Lid. D. Boven deſe ſchynen twee ronde verheve gedeeltens van de geheel Ronde en ſagte kraackbenige Randen, waar in het dye been, (als het Lid volkomen is gemaaakt) ontſangen werd. E E.

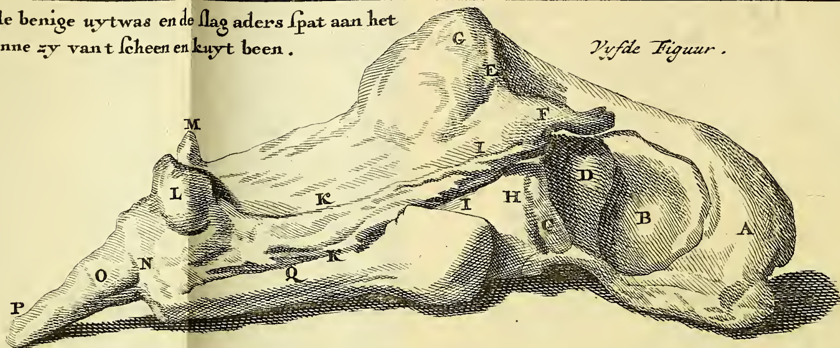
In deſe verheve kraakbenige gedeeltens midden, is, en vertoond ſig hier die ſterke Ronde band die het ſcheen en dye been aan een helpt houden. F F.

Welkers brede deel in deſe teekening niet wel plaats kunnende vinden, daarom is uytgelaten.

Hier bezyde na boven word de hoog-benige uyt ſteeck, ſeer verheven en groot geſien. C

Terwijl men ſijn geſigt vernederende, bene-

Geevt de uytwas, en breede aanwas op het eynd der ſcheen been, van voren te kennen.

Sesde Figuur.

B B A E B E C F F G E D

nedenste uytsteek van het agterste deel van het scheen-been aansiet. H.

Doet sig in der beschreven uytsteekselen midden een der grootste nederdalende slagader, en ader bespiegelen, die haar van boven nederwaards langs de binnenste en diepste holte, op het vliesig uytspansel der spieren dat de beendere t'samenknelt tussen het scheen, en kuyt-been, door vliesige bekleedselen gewoonlyk soo begroeyd doet samen binden. II.

Aan welker bloed-vaten, digt na het eynde verscheyde kronckelen op doen, en waarlyk een gereckt ader vlies verbeeld. K K.

Waar langs men neder siende, bespeurt men aan het uyterste in zijn volle maaksel, en staat een slagaders spat een gemeen witte knikker in groote gelijkende L.

Hier nevens na boven komt een benige uytgroey, sijn vlies verseekeren voor bersten, en met een de plaats aldaar voor so veel daar als een begin verstrekt daar het been is door gesaagt te sluyten. M

Benedenwaarts deser slagaders spat is 't gedeelte der scheen van agteren. N N. Aan welkers eynde een puntig gedeelte deser lengte yds benigs met wat vliesig was uyt gegroeyd, 't welk in sig eenige losse kleene beentjes bevatte met een seer kleen gedeelte bloedige waterstof. O

Seer vaſt gehegt en bewaſſe met en tuſſe de omgeſlage kuyt ſpieren deſer dikte zijnde P. onder alle deſe verſchynd het kuyt-been waar aan niet byſonders is aan te mercken als in zijn geheel een voſer en dicker weſen, en uytſetting. P Q

Inde ſeſte Figuur word aan geweſen het voorſte deel en maakſel van het ſcheen-been. A het peſig uytſpanſel dat de knieſchyv omvat, en voor aan op de punt van het ſcheenbeen eyndigt. B B B met ſig daar in te planten, hier nevens op zy binnewaards de grote uytſteek van het ſcheen-been. C

Hier van daan nederwaards, langs de binnenſte zijde der ſcheen is een kleene Ruwe benige uytſteek. D

En nog een weynig lager een benig aan was vry verheven boven het geheele ſcheenbeen over gewaſſen met een rand tot aan het kuyt-been. E. E. E.

Voort nederwaards uytgegroeyd met een ſpitſe punt dat een vlieſagtig bekleedſel vol kleene beentjes met een weynig bloedig water ſtoff. F F

Het aller üytterſte is een weynig vet 't geen daar is aan gelate om ſijn aller uytterſte bewaſſing net te verbeelden. F G

Dus ſiet gy nu konſt-begerige Oeffenaars dat deſe nieuwe Manier niet ſo groey-

baar

baar is, alſſe wel inden eerſten aangang vloey-baar wierd voorgedrage, het welke niemand, mag, nog moet qualijk duyden, om de mogelijkheyd, die men daar in vond, en het voordeel 't geen het eerſte bewees, gelijk ik vertrouw dat ook niet qualijk ſal genome werden dat ik dit ſchrijv, daarom zijn nog van ouds de eerſte en aloude Konſt-Oeffenaars te prijſe, om datſe ons duyſentderley middelen hebben uytgeſogt, waar doorſe gegelegenheyd hebbe verſchaft, om daar yds by te ſoecken en nog beter te vinden, indien die al oude en verſtandige mannen leefde, ſy ſouden noyt qualijk neme datmen by het haare yds byſogt te vinden: in dier voege heb ik den eerſten aanvanger deſer werking het dank te weten dat ik nu (het geen ik openhertig alleen tot nut myns even menſch heb geſchreven, en het geen ik daarom en uyt dat werk na te vorſchen, ſonder een menſch tot nog toe eenig nadeel mede te hebbe gedaan) heb ondervonde, tot een ſpoor en prickel ſou ſtrecken.

Om alles wat datmen doet, het ſy aan arm, of aan ryk, altyd het werk te doen, als voor de ooge Godes, ten allen tyde meer beoogende, den welſtand der ellendige, op hoop van een eeuwig loon hier na, als wel en tijdlijk gewin, en eer, hier benede. Waar

toe ons den Heer wil ſterke, en ons altyd met zijn goeden zeegen byzijn, en blyven, tot geneſing der gewonde, en bevordering onſer aller Zaligheyd, 't geen aan alle opregte Konſt-Oeffenaars uyt een goed hert wenſt

ADRIAAN KOENERDING,
Chirurgyn van 't Gaſthuys

Tot

AMSTELDAM.

Een

Een nieuwe Manier om bedorve Leeden af te ſetten, en een middel om de Stompen ſpoediger te heelen, als die men gemeenlyk gebruykt.

Ontdeckt in een Briev aan ſijn ſeer geagte vriend *Mr. Thomas Hobs*, Chirurgyn tot Londen, door *James Joung.*

Waar in beweſen werd, dat voor het Jaar. 1678. het afſette van Leden na de Nieuwe Manier al is gedaan, de Manier op welke het geſchied, deſſelfs geneſing, de overweging, en waarneming. Onder de geneſing de waarſchouwingen in wat deelen het niet gedaan mag werden, en in welke ſubjecten het geſchiede mag, en de daar uyt volgende voordelen, voor den Lyder.

IK bevinde uyt den uwen, dat gy verwonderd ſyt, over de onderregtinge, welcke

ik uw gegeven heb; aangaande een middel, om bedorve leeden af te korten, en deselve te kunnen heelen, door medewerking der natuur, binnen den tyd van drie weeken, sonder verkorten, of schroejen van het gebeente. Dit is een wonder spreuk, dewelke ik nu voor uw staa te bewysen, waar te sijn, na dat ik voor af sal hebbe aangemerckt, het geene gy staande houd, dat het nog nodig is de eynden der gebeenten, te schroejen, na dat se sijn bloot gelaten in de gewoone Manier van affetten, eer dat de stomp kan geheeld werden, dat gy het noyt anders hebt bevonde, maar dat wanneer sulx was nagelaten de stompen met sweringen, en verrotting wierden aangedaan of beledigt. Mijn vriend, ik verseeker uw, dat ik soo geluckig ben geweest daar van het tegen bewijs te hebbe gesien in een affetting, gedaan tusschen den elboog en voor hand, wanneer niet tegenstaande de wonde by na in negen weeken niet genese was, en het gebeente niet geschroeyd, de stomp nogtans bleev (by mijn kennis) verscheyde maanden sonder de minste schijn van uytsteeken, de Persoon doen voornamentlyck, daar in gebruyckt, was een oud practisijn, die lange in de Noordse oorlogen had gediend. Hy verseeckerde myn dat hy menigmaal het schroejen van het gebeente had nagelaten,

en

en ſonder het ſelve, de meeſte afſettingen, ſo in de Armeen in Schotland geheeld hadde. Dit maak ik uw bekend, ter oorſaak van haar ſeldſaamheyd, niet dat ik meer als eenmaal het ſelve hebbe gedaan, maar altoos de affetting, volgens de gewone wyſe heb gedaan, en ik agte het geen voorſigtigheyd te ſijn, om dat het niet nodig is, het ſelve na te volgen, in de ſtompen, om dat wy tyds genoeg hebben in het geneſen van de ſelve die voor afſchilfering te bewaren, het welke ſonder veel moeyte gedaan word, daar, wanneer wy het ſelve naarlaten, en wy bevinden wanneer de ſtompen by na ſijn gedroogt, (gelyck myn eens is gebeurd, in het naarvolgen van dien geſeyden heelmeeſter, en myn derhalven heeft doen beſluyten, het ſelve voor altoos, na te laaten) dat het nodig ſy het ſelve te doen, ter oorſaak van de verrotting daar by ontſtaan, dewelcke als dan ontdeckt ſijnde, ſo is het blykelyk wat moejelykheid, ſulk ſoud veroorſaaken, en ſeer veel de opdrooging verhinderen. Daar ſijnder eenige die meenen dat men alle beenderen moet ſchroejen, die hoewel in een verſche wonde bloot leggen, en andere heb ik gevonden, die aan de andere ſyde in tegendeel de bederving der gebeente, te kleyn agten, menende dat deſelve met den etter afgaat. Hoe even onreedelyk

lyk dese beyde sijn, is niet nodig te bereden-kavelen voor sulck een competent Regter als gy zyt. Derhalven dese saak overslaande, sal ik uw alleenlyk onderhouden met de wyse van dese operatie, en uw alleenlyk te kennen geven, na dat ik uw sal hebben gesegt, dat het voortkomt, van een seer verstandig mede broeder van ons Mr. C. Lowdham van Exeter, dat ik de eerste proeve daar van hebbe gehad.

De Ligaturen, en banden sijnde na de gewoonlycke wyse gereed gemaakt, hebt gy met een lang incisie mes, maar af te snyden, (neemt dat het een been is) een Lap van het menbraneuse vleesch, dat de spieren, van de kuyt bedeckt. Beginnende onder de plaats, daar gy van menig zyt de incisie te maaken, 't selve so doende dat daar Lengte genoeg is om de stomp te bedecken, dit soo gedaan hebbende, keert het van agteren onder de Hand van die gene die het been vast houdt, en soo ras als gy het Lid afgeset hebt, soo brengt dese Lap van velagtig vleesch over de stomp, en maakt het vast by de eynden, met 4 of 5 stercke hegten; dit soo gedaan hebbende steekt men een wiecke in het lager gedeelte, op dat een passagie mag ope blyven, tot ontlasting van eenig bloed of etter dat daar tussen mag sijn, maar selden komt dat voor, legt dan een gemeene defensiv, uyt bolus, sanguis draconis,

ma-

mastix terra sigellata, &c. met het wit van eyeren, en Asijn gemengt daar op, en sluyt het daar op vast met uw kruys windel, en andere compressen, volgens de gewoone wyse, het eerste, namentlyk het defensiev, bevryd niet alleen voor toevallen, als hette, pyn, toevloejing &c. maar sluyt ook de vaten wel, en ook om de bloed-vloejing, te versekeren, als mede wonderlyk tot de t'samenheeling; het laaste, namentlyk de compresse en windsels, houd het vleesch effen, en digt aan de eynden van de afgesnede vaten, en maakt de Heeling vast, bevryd de deelen van holligheden, en het bloed voor uytvloejing uyt de vaten, en verhinderd de afvloed van vogten, welcke anders de genesing sou beletten.

In dese soort van afzetting is dese wyse van de dye, of den arm benede de schouder met windsels te compresseren, welke ik in het voorgaande discours, heb gerecommandeert, van besondere nuttigheyd, om dat gy daar door den afloop van bloed komt beletten, tot dat gy door de band en windsels het deel soo ver hebt verseekerd, dat die geen hinder daar door ontfangen kan.

In dese Manier van genesen, is Aderlating, het gebruyck van juleppen bindingen van de uytterste Leeden, indien nodig, met het gene, anders het bloed kan temperen en de afvloed van vogten, Ryping verhinderen

ren, en bevorderen de genesing, (hoewel het geseyde discours, daar seer tege gesprooke werd,) sijn in dit geval nut en nodig.

In het vervolg van het verbinden moeten de genees-middelen; die by meedewerking der Naruur helpen gebruyckt werden, en misschien sijn onder deselve geen beter als die albereyds aangewesen sijn, met byvoeginge van het poeder van smeerwortel.

De wiecken indien gy eenige gebruyckt, mag het naaste verband gelate werden, of die daer op volgt, dat dese Manier, sulk een stomp binnen den tyd van drie weecken kan genese werden, is een waarheyd die door genoegsame getuygenissen kan bevestigt werden, en ik geloove dat gy niet seer daar aan sult twyfelen, wanneer gy dit sult gelesen hebben, en aangemerkt, hoe gemaklyk en vaardig, sulke groote samenheeling te weeg gebragt sijn, want door dese, hoewel het geen vereeniging, maar een t'samenhegting van vleesch is, dat noyt voorheen aan malkanderen is geweest, sal even wel volbragt werden gelyk blycklyk is, by de t'samen voeginge van Hasemonden, leden der vinger en ooge leeden lippen, het hoofd der Roede en voorhuyd, als mede de vagina uteri, als die geulcereert is, van welck laatste ons de Hr. Roonhuuysen een gedenckwaardig voorbeeld geevt, weder te heelen. En

het

het is des te vremder gebleecken in de geschiedenissen van den Ridder Digby, Ambrosius Paræus, en Talia Cotius, Raakende het aan wassen van een afgesnedene Neus, niet alleen door het uytgroeyen van een gedeelte van een eygen arm, maar ook selvs uyt die van een ander, om een qualyck gesteld deel in het aangesigt te vervullen, op 't welke de onvergelykelyke Hudibras aldus speeld.

Soo weet den schranderen Taliacot.
Uyt 't dik van porters agter-schot.
Een nieuwe Neus te curen.
Die alsoo lang als 't agterdeel sal dueren.

Maar ik most niet vergeten, uw te waarschouwen dat dese wyse van lede maaken niet kan gebruyckt werden wanneer de deelen seer ontsteeke, en geswolle sijn, nog ook in leden die uyt langduerige oorsaaken, als kankers, fistels, &c. beset sijn, of daar het Lichaam met pocken aan getast en seer quaad aardig gestelt is, om dat in sulck een gelegenheyd de digesty (die vereeniging sou verhinderen) moet verbeteren, en de geheele massa, soet en sagt maaken. 't Welk geschied, door het aftrecken van de grondoorsaak van de quaal, dat beter is als tien fontanelle kunnen doen.

Dit is mede niet min op te merken, want de loop van de materie, die sig selven daar langs so lang heeft ontlast gelijk men in een fistul siet, kan niet schielyk gestopt werden, sonder vreese voor een onhebbelycke swerin-

ge, daar en boven is in ſulke quade geſtelteniſſe, gelyck deſe gevallen, of veroorſaken, of uyt deſelve ontſtaan, de aan een heeling, ſeer ſwaar, en bykans onmogelyk maakt, om haaſtig volbragt te werden, gelyck deſe wyſe vereyſt hebbende een wangeſteldheyd in het bloed, en deſſelvs balſam verſtroyt en verſwackt, waar om die het werck niet haaſtelyk kan uytvoeren het welck indien niet ſpoediglyck geſchiet niet veylig nog ſeeckerlyk kan volbragt werden.

En in delen die ontſteeken ſijn, of ſeer geſwolle, is ligtelyk te oirdeelen dat een ontlaſting van die te ſaam geloope ſtoffe moet ſijn, welk, niet moet geſchieden in een wonde die by eygenwerking geneſe werd.

Maar in de meeſte afzetting, die in Zee, en land geweſte, of by andere ſchielyke voorvallende accidenten geſchieden, als in wonden en verſche vermorſeling, ſulx vereyſchende, mag wel geſchieden, en dat met deſe voordeelen, anders heeft het ſijn bedenken.

Eerſtelijk om dat het ſpoediger geſchied. Ik verſta hier by de geneſing niet de operatie, want het wind een derde of vierde gedeelte van tyd uyt, als in de andere methode mogelyk is, en wat nuttigheyd dit toebrengd aan den heel-meeſter, en den patient is niet nodig uw geſegt te werden.

Hier can onmogelijk geen vervuilde ſwering plaats hebben, gelijk gemeenlyk doet voor de ſtompe der beenen, wanneer door

de

de onvermydelijke langwyligheyd der genesing, ſulk een loop van etter ſig door dien weg heeft ontlaſt, en daar na ſwaarlijck kan geſtopt werden, egter niet ſonder groote moeyelijkheyd; en ſwarigheyd, indien het al geſchieden kan. Ten derden de ſtompen werden op deſe wyſe geneſe ſonder ſchroejing, van de beenderen, miſſchien iſſer niet veel moeyte aan vaſt, &c. ſijnde alſints die voor gekomen, ſo als ick al bereyds geſegt hebbe, maar eenige iſſer egter altyd, en ſomwyle ſeer veel, om dit goed te maken. Wanneer de Natuur langſaam het bedorve Been uytwerpt, en de over tollige opgroey van vleeſch, gelijk gemeenlijck gebeurd over de ſtompen komende, ten tyde van de opdroginge, eer het gebeente bedeckt, ſo dat de aanlegging van middelen niet bequaam kan gedaan werden; om 't been te ſcheyde, dat menigmaal een groote veragtering toebrengt aan de verdroginge.

Ten vierden. Hier is geen uytvloejing van voedſame vogt, by de Rypwordinge of bloedvloejinge, of leeking van ſenuw-water, of ſypeling van water vaten, alle quade gevolge, die de andere Manier verſellen.

Ik hebbe niet van noden het ſelve te beveſtigen ten opſigt van alle deſe dingen, ſijnde waarheden die ſulks niet behoeven, als te blycklijck ſijnde.

Ik ſal maar byſonderlijk overwege de bloed vloejinge om dat het een vreemde vaſt ſtel-

 linge

linge schijnt, dat dese Manier eenig voordeel soude hebben op de andere om die te stoppen.

Dat die nu het selve heeft, sal blijckelijck voor u sijn indien gy belieft aan te mercken hoe veel meer het waar is, dat de bloeding der vaten werd verseekerd, niet alleen voor de tegenwoordige maar ook een toekomende bloed vlied, en dat door de Nauwe aanhegting, en vaste vereniginge, van het vleesch, aan, en met het gene haar om en by gelegen is. En gelijkmen in der daad sou moge dencken dat selfs met de vaten eynden beter, als door de gemene Manier van middelen die ik ondersogt heb, en dat overmids de tsamenheeling, soo vaardiglijk en veilig is volbragt, door toedoen en aanlegging, van windels, sodanig dat het afgesnede vat niet weer kan uytbarsten, als in de genese stompe, daar sy niet alleenlyk waren op gestopt op eenige van dese gemene wyse maar ook bedeckt by vleeschvulling en droging.

Het wil uw niet vremd voorkomen wanneer gy verder overweegt, dat na de binding van een slag-ader, voor een slagadersspat &c. wanneer de veselen of het vat daar door van een sijn gekneust, niets is als dit omringende vleesch, dat het stopt.

Voegt hier by dat de Lap die de stomp moet bedecken neffens de eynde van de bloedende vaten, na dat de affetting is geschiet, sijnde van vliesig vleesch voor het meeste

ſte gedeelte vet agtig is gelijk het daarom dickwils ſmerig vlies word genoemd.

Door welcke hoewel het ſoo bequaam tot de geneſing niet en is, is het egter te dienſtiger, om de vloeying te verhinderen, als leggende op de eynde der vaten, het bloed 't welck tragt daar uyt te vloeyen daar niet door kan dringen, gelijck het anderſints waarſchijnlijk doen ſouw, wanneer het veſeliger en niet ſo yetagtig was, ſijnde dit laatſte onverganckelijck en het eerſte vol van kleyne. ſcheydingen, daar en boven word by eenige aangeweſen een ſeeckere weg tot ſtopping der bloedvliet, wanneer men het geſcheyde vat, ten eynde de bloeding re rugge gaande, onder de ſpieren deſelve door druckinge komt op te houden, indien eenige Reden voor die Manier is en voor het geen deſelve voorſteld, ſulx is alhier ſeer aanmerkelijck, niet minder is het een algemeene toegeſtane wyſe om bloed te ſtoppen door vleeſch maakinge, dat is door het decken der monde van de afgeſneedene vaten met nieuw aangegroeyd vleeſch, hebbende deſe Manier, van deſe Lap voor ſo verre hier in het voordeel, als ſulck vleeſch waar uyt deſelve beſtaat vaſter, en dien volgens te bequamer is om ſulx te doen, als het geen eerſt voort gebragt is, het welck altoos ſagt, en ſpongeagtig is, het is ook niet vreemt te gelooven dat verſch vleeſch door een byſondere hoedanigheyd, of maakſel de bloedvloe-

 jing

jing verhinderd, en dat op een ſeer vreemde wyſe indien gy geloov wilt geven aan twee merkelijke Hiſtorien, die by Felix Platerus in Sanguinis Excretione ob: Lib. 3. worden
1 voor geſteld, de ene van een dief welcke door ordre van de Juſtitie de beyde handen afgekapt wierden datſe een levendigen haan met een mes van de ſtuyt af naar de krop toe opgeſneden en den afgeknotten arm daar in ſtaaken, de anderen is van een die ſijn vinger
2. door een paart was afgebeten: van de welke het bloeden, wat men ook dede niet kon geſtopt worden. Dit wierd door een en het ſelvde middel gedaan, en het bloed aanſtonts geſtopt

Ten vyvden de geneſing word volgens deſe voltrocken, met geen minder pyn en gevaar voor de patient, dewijl de groote pijn van ſtompen het waaken, koorts, convulſien, en treckingen, voornamentlijk ter Zee ſijn, alwaar gemeenlijk gebrek van nodige dingen is, deſe dingen worden alhier voorgekomen, ten deelen uyt de groote involginge der natuur, en het vermaak het geen ſy ſchynt te hebben, om met de konſt mede te wercken, in het geneſen door natuurlijke medewercking.

Ik ſegge dat dit niet alleen, waar in ſy haar vermaak ſchept maar noch haar behagen (gelijck voorheen geſegt is) dat ſy ten eynde ſal brengen. Indien de lippen van de wonde ſuyver gehouden werden, en vaſt aan een

te

te laten, en vryen van de omgaande Lugt Ten deelen om dat deselve ook niet staat op de Rijpmaaking, dewelcke (gelijk ik bewesen hebbe) sy noyt uytwerkt sonder een koorts, en ten deele ook uyt de verscheydene aanleggingen, die alhier sijn, gelijck alle t'samenlymende dingen sijn of pijnstillende, nademaal dese genesen volgens de andere weg, moet verdraagen, de hitte van t'samentreckende en ettermaeckende het afschrappen van suyverende dingen, als mede van ineetende om uyt te halen, en het overtollig vleesch die meer of min sig altyd in de stompen vertoonen.

Ten sesten dit is veel gemaklycker, en onkostelijcker voor den heel-Meester, als het eerste, om dat het te eerder genesen, en seldsamer verbonden werd, minder tyd en, medicyne kost wat voordeel het vorige, is voor hem wanneer 'er veel gequeste sijn, en voornamelijk als 'er geen Gasthuysen by der hand waren, laat ik oordelen aan die gene die sulx ondervonden hebben, als ik heb gedaan.

Het voordeel van het laaste aangemerkt de gebrecklijckheyd van onderstand, en het groot getal der menschen, die op een tijd onder de genesing sijn voornamentlijck in een middelandse vaart is genoeg te sien.

Ten sevende, de stompen die op dese wyse gehandelt werden sijn niet onderworpen, op yder hort of stoot weder op te breeken,

ge-

gelijck dese die op een andere wyse sijn gehandeld, waarlijk een ongemak datse swaarlijk kunnen ontgaan hoewel men sulx met alle sorg en voorsigtigheyd soekt voor te komen, voor soo veel dese sijnde gewapend met een weerbaar en vast vel daar niet meerder kan in komen als het indrucken van een vinger.

Ten agtsten een nieuw en gemacklijk slag van een gemaekt houte been met een Holligheyd, daar de stomp gemaklyk in kan beslote werden en op welck het gewigt van het Lichaam mits de onderlinge beweging van de beenen mag steunen, is alhier seer verdraaglijk en bequaam daar de andere Manier nauwlijks kan verdragen haar so toe gestelde party daar op te setten ter oorsaak van de gevoeligheyd van de stomp, of het gevaar van Rouw en velloos te werden, dese sijn al de aanmerkelijke voordeelen die men door desen nieuwen weg verkrijgt, de welcke sonder twijffel het gebruyk, en de ondervinding, te billicker sullen doen toeschynen, neffens een overvloed van minder tusse komingen, die voor tegenwoordig myn niet te vore komen, dese sijn genoeg om te toonen dat de nieuwigheyd daar van aanmerckelijck, en der volginge waardig sijn laat hem nevens uw dese by gevoegde getuygenisse hebben dat ik seer vaardig ben om uw te gehoorsamen.

JAMES JOUNG.

Pleymouth deu 3. Augusti. 1678.